

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

Nænnoestamme fylhkendigkesne tjäängkosne 15.12.2021

REGIJONAALE SOEJKESJE KULTUVREBYJRESIDIE TRÖÖNDELAGESNE 2022-2030

Regjonaale soejesje kultuvrebyresidie edtja bñkedassh regjonaale kultuvrebyresepolitihkese Trööndelagese vedtedh. Lea soejesjem gaertjedamme staeries kultuvreomjhtesidie, kultuvrebyresidie, kultuvrealaantide jñh vinhtside jñh skñhpide, ovjearohke mejtie dej lea byjjes vaarjelimmie jallh ij. Soejesje faamosne boelhken 2022 – 2030.

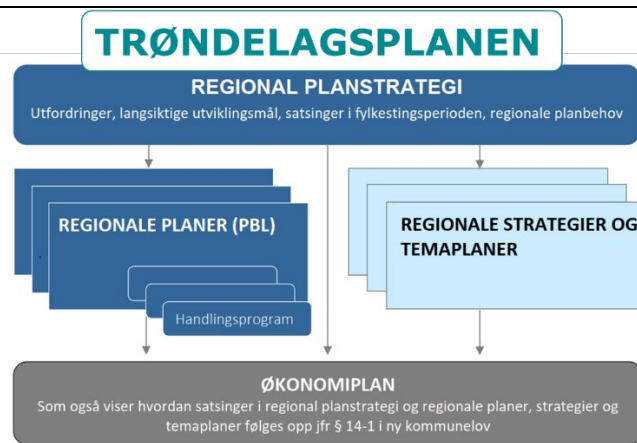
Soejesjasse govlehtuvvieh:

- Lissietjaalege Mangfoldige Tröndelag. Staeriesåvva 2023/2024 jñh dagke 2027.
- Dahkoeprogramme. Vaasa göökte jaepieh, men mijjeh vaarjasjibie mejtie daerpies staeriedidh fierhten jaepien, v. soejesje- jñh bigkemelaakine.

Baakoetjerte kultuvrebyrese lea 2020 raejeste åtnasovveme goh tjåenghkie baakoetjerte kultuvreomjhtesidie, kultuvrebyresidie jñh kultuvrealaantese.

Regjonaale soejesje kultuvrebyresidie edtja daejtie ulmide Trööndelagesoejesjisnie jaksedh:

- I 2030 tjeahpoe jñh kultuvre vihkeles dahkoefaamoe seabradahkeevtiedimmien gaavhtan Trööndelagese
- I 2030 hijven jieledekvaliteete jñh gellievoete edtjeh guvvine årrodh Trööndelagese
- I 2030 Trööndelage lea væjkalommes Nöörjesne regjonaale ektiedahkoem tjirrehtidh
- I 2030 Trööndelagen lea jiebne bigkeme- jñh årromemöönstere
- I 2030 Trööndelagen lea nænnoes areaale- jñh foeresjimmiestruktuvre
- I 2030 Trööndelage barkoejielemem jñh jielemem åtna mah leah jarkelimmievæjkele jñh bætien aejkien vööste

Figur 2.1 Hovedelementer i fylkeskommunenes plansystem.

Soejesje lea regjonaale soejesje mij mahta bñkedassh areaalide åadtjodh. Soejesjisnie ulmieh jñh strategijh vaeljehke teemine.

Soejesjasse dahkoeprogramme råajvarimmiejgumie govlehtåvva. Fylhkentjilte vaasa göökte jaepieh, men vaarjesje soejesjem staeriedidh fierhten jaepien, v. soejesje- jñh bigkemelaakine.

Jeatjah regjonaale soejesjh jñh strategijh mah leah vihkeles kultuvreomjhtesesuarkan:

Regjonaale soejesje areaaleåtnose jñh Strategije klimajarkelæmman, Strategije kultuvrese, Strategije innovasjovnese jñh arvoesjugniedæmman, Startegije mahtose.

Åvtebaakoe

«**Mijjeh histovrijem sjugniedibie**» lea Trööndelagen fylhkentjielten visjovne. Soptsesh Trööndelagen bijre sjugniedidh lea prosesse mij bijre jarkan mijjen fylhkesne sjugnietåvva fierhten biejjien. Regijonaale soejkesje kultuvrebyjresidie lea Trööndelagesoejkesjinie, jeatjah soejkesjigujmie jih strategijigujmie ektine, akte dirrege mij soptsesh dorje, tjöönghkie jih beavna Trööndelagesne.

«**2030 tröönderh iedtjem vuesiehtieh gellielaaketje hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresidie**». Daate lea soejkesjen åejvieulmie. Trööndelagen årrojeh kultuvrearpiem jih histovrijem eekieh, jih ulmien gaavhtan gaajhkesh nuepiem utnieh buerebelaakan åahpenidh jih iedtjem vuesiehtidh jijtsh kultuvrearpan. Ektesne edtjebe kultuvrearpiem åehpies darjodh jih dam våaroeminie nuhtjedh akten evtiedæmman mij iedtjem sjugnede!

Soejkesje edtja faamosne årrodh 2030 raajan. 2030 sjiere jaepie sjædta nasjonaale ektiedimmesne, stoerre mïerhkesjimmine 1000-jaepien heevehtimmeste gæmhpose Stiklestadesne. Mijjeh vaajtelibie tröönderh kultuvrebyjresh åvtese lutnjeh soptsesigujmie almetjeståvroen bijre, aarvoej bijre laakine jih dej jeatjah teemaj bijre heevehtimmiestafettesne 2030 raajan.

«**Dah mah eah åvtetje aejkien mujhtieh tjuerieh raaktan dam mubpesth darjodh**» (George Santayana, *Reason in Common Sense*, 1905). Tjoerebe doestedh tjoevkesem biejedh jih ussjedatedh baaktjes jih geerve boelhki jih heannadimmiej bijjeli mijjen åvtetje aejkesne. Dåaradahkoeh, daaroedehtemepolitihke jih stoerreseabradahken evtiedimmie man åvteste unnebelåhkie lea tjoereme maeksedh, leah vihkeles bielieh tröönderen histovrijestie mejtie tjoerebe meatan vaeltedh mijjen bætijen aejkien sijse.

Kultuvrebyjresh dååjresh sjierevoetine sjugniedieh. Soejkesjen ulmiej jih råajvarimmiej tjïrrh mijjeh reeremem kultuvrebyjresijstie lihkebe ektiedibie fylhkentjielten barkose dååjresejelieminie jih aarvoesjugniedimmine. Mijjen sjaavnjoe lea daate soejkesje sæjhta iedtjem, daajroem jih skraejriem vedtedh kreatijve jih nænnoes jielemeråajvarimmide.

Kultuvrebyjresesuerkie lea meatan klijmabarkosne, seamma tijjen goh tjoerebe hoksedh mijjeh vihkeles kultuvrebyjresh vaarjelibie klijmajarkelimmine. Regijonaale soejkesje kultuvrebyjresidie ulmieh beaja jih njoelkedassh vadta aaj kultuvrebyjresesuerkien klijmadåarjose Trööndelagesne. Sirkulærekonomije lea maadthgierkine orreme vaarjelimiebarkosne gaajhkh jaepieh. Daajroe iebni jih teknikhi bijre mah byjresevietseles gætieh vedtieh mah guhkiem tjåadtjoe, tjuerieh vååjnesasse bætiedh goh dåarjoe klijmagaasseluejhtiemidie giehpiedidh.

Ulmiej jih njoelkedassi tjïrrh soejkesjisnie vaajtelibie tjïelke bihkedassh jih hijven eaktoeh sjugniedidh laavenjostose evtiedimmien bijre regijovne. Mijjeh gegkiestibie soejkesje sæjhta skreejrehtidh jih madtjeldehtedh orresjugniedihks evtiedæmman mij kultuvrebyjresidie mijjen fylhkesne våaroeminie åtna.

Mijjeh gielteds jaepide aavoedibie orre kultuvrebyjresopolitihkine!

Tore O. Sandvik
fylhkenåejvie

Carl-Jakob Midttun
fylhkendirektöore

Sisvege

Åvtebaakoe	3
Sisvege	5
Iktedimmie ulmieh jïh njoelkedassh	8
Aalkoe	10
Duekie	
Aajkoe soejkesjinie jïh prosessine	
Soejkesjeprosesse	
Gaertjiedimmie teemine jïh tijjesne	
Saemien jïh nasjonaale unnebelåhkoej kultuvrebyjrese	
Soejkesjen effekte	
Råållah jïh dïedte kultuvrebyjresereeremisnie	
Guhkiebasse barkoe soejkesjinie	
Gaskenasjonaale, nasjonaale jïh regijonaale bihkedassh	
Bïevnesesåjroe: Kultuvrebyjrese jïh kulturrelaante	16
Perspektijvh kultuvrebyjresasse 2020-jaepiej	17
Orre kultuvrebyjresapolitihke Trööndelagese 2022 -2030	18
Teema 1: Regijonaale aarvoeh jïh daajroegeerjehtimmie	20
Teema 2: Staare- jïh sijjïeevtiedimmie	22
Teema 3: Vætnoe jïh iebneproduksjovne	24
Bïevnesesåjroe: Vinhtse- jïh skihpevaarjelimmie	27
Teema 4: Klijma	28
Teema 5: Dååjresejïelemh	30
Bïevnesesåjroe: Vearteneaerpie Røros bergstad jïh Circumferensen	32
Teema 6: Kultuvrebyjrese, ektievoete jïh demokratije	33
Konsekvensh soejkesjistie seabradahkese jïh byjresasse	36
Lissietjaalege: Baakoelæstoe	38
Lissietjaalege: Daajroevåarome	40
Nænnoestimmie fylhkendigkesne tjåanghkosne 15.12.2021	43

Iktedimmie ulmieh jñh njoelkedassh

Mijjeh voerkelibie mijjeh **baakoetjiertem kultuvrebyjrese** nuhtjebe goh **ektie baakoetjierte kultvremojhtesidie, kultuvrebyjresidie jñh kultvrelaantese.**

BIJEMES ULMIEH JÑH NJOELKEDASSH	<p>Jaepien 2030 tröönderh ðedtjem vuesiehtieh gelliesäärhts hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresidie.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Mijjeh EN:n nænnoesvoeetulmieh vääroemasse biejebe, jñh hijven reereme kultuvrebyjresijstie nænnoes seabradahkeevtiedimmiem buakta. Fylhkentjielte, Saemiedigkie jñh tjielth kultuvrebyjreseråajvarimmieh ektiedimmesne vueznieh jeatjah seabradahkesuerkiejgumie goh almetjehealsoe, ålkoetjelede, skuvle, fealadasse, laanteburrie, klijma jñh byjrese, praedtievaarjelimie jñh universelle hammoedimmie. Fylhkentjielte, Saemiedigkie, tjielth, museumh jñh jñjtjevyljehke organisasjovnh sjiehteledtie ihke gaajkhesh maentieh ðedtjem vuesiehtieh jñh diedtem vaeltedh kultuvrebyjresi åvteste. Mijjeh feerhmeles perspektijvem vääroemasse biejebe. Mijjeh veartenaerpedajvem Røros Bergstad jñh Circumferensem åvtese lutnjebe goh akte suerkie dan bööremes praksisasse reeremisnie jñh bievnemisnie eatneme- jñh kultuvrebyjresijstie, jñh dääjrehtimide jeatjabidie buektebe. Byöroe kultuvrebyjresidie vierhtine gorredidh jñh reeredh areaale- jñh byjresereeremisnie: <ul style="list-style-type: none"> Edtja nasjonaale jñh regijonaale vihkeles kultuvrebyjresh gorredidh tjielte- jñh reguleeremesoejkesjinie. Tjielth edtjeh goerehtalledh jñh aarvoem vuarjasjidh voenges vihkeles kultuvrebyjresijstie soejkesjnisnie, jñh vuarjasjidh dejtje gorredidh tjieltesoejkesjen areaalebielesne jñh reguleeremesoejkesjinie. Maam edtja krööhkestidh edtja fierhten kultuvrebyjresasse sjiehtedidh, jñh meatan vaeltedh tjieltesoejkesjen areaalebealan jñh reguleeremesoejkesjidie nænnoestimmiejgumie jñh/jallh njoelkedassigumie. Areaalh vihkeles kultuvrebyjresinie jñh kultvrelaantide byöroeh ræhpas hööltesovvedh jñh byöroe baajedh årrodh dejnie dajvine bigkedh jñh orre skåajjesjædtoeh seehtedh. Barkosne staare- jñh sijjievttiedimmine edtja vaarjelimievyrtergs gåetieh jñh gåetiebyjresh vierhtine vuartasjidh. Edtja salketidh mejtie nuepie gååvnese dejtje mubpesth nuhtjedh jñh dejtje jeatjahtehtedh orre åtnoen tjirrh. Byöroe orre råajvarimmieh raastedajvesne vihkeles kultuvrebyjresi jallh kultvrelaanti bijre hammoedidh naemhtie guktie dej aarvoeh jñh sjiere væhtah eah viesjiehtåbpoeh sjidh. (Regijonaale soejkesjstie areaaleåtnose Trööndelagesne)
NJOELKEDASSH REGIJONAALE SOEJKESJISTIE AREAALÉATNOSE	<p>Jaepien 2030 hijven bijjieguvviem jñh daajroem utnebe regijonaale jñh nasjonaale vaarjelimievyrtergs kultuvrebyjresi , kultvrelaanti jñh skihpi bijre Trööndelagesne.</p>
REGIJONAALÉ AARVOEH JÑH DAAJROEGERJEHTIMMIE	<ul style="list-style-type: none"> Fylhkentjielte, Saemiedigkie, Staatehaaltoje jñh tjielth bijjieguvviem vääroemasse biejeih bijjeli nasjonaale jñh regijonaale vaarjelimievyrtergs kultuvrebyjresh, kultvrelaanth jñh skihph areaale- jñh byjresereeremisnie. Fylhkentjielte, Saemiedigkie, Staatehaaltoje, tjielth jñh museumh barkeminie vinhtsh jñh vinhtsesåarhth, kultuvrebyjresh jñh kultvrelaanth, mejstie akte onne låhkoe, åvtese lutnjedh laavenjostosne organisasjovnigumie, museumigumie jñh jñjtjevyljehke almetjigumie. Mijjeh ektesne såemies vaeljehke kultuvrebyjresh jñh kultvrelaanth åvtese lutnjebe fierhten jaepien mej bijre bievenebe jñh sjiehteladtebe guesside. Fylhkentjielte, Saemiedigkie jñh museumh daajroem evtiedieh jñh åehpies darjoeh dej regijonaale jñh regijonaale vaeljehke kultuvrebyjresi, kultvrelaanti jñh vinhtsi bijre.
STAARE- JÑH SIJJIEEVTIEDIMMIE	<p>Jaepien 2030 hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresh viehkiehtieh sijjieh sjugniedidh gusnie hijven veasodh.</p>
	<p>Jaepien 2030 ektiesjugniedimmie viehkehte lyjhkedihks jñh nænnoes staare- jñh sijjievttiedimmiem sjugniedidh mij vääroeminie åtna sijjiej kvaliteeth, sjierevoeth jñh histovrijem.</p> <ul style="list-style-type: none"> Staate, fylhkentjielte, jñh tjielth Rijkheantikvaaren siejhme staarestrategijem vääroemasse biejeih sijjen soejkesjimmesne jñh reeremisnie, jñh bigkeme-aamhtesenjoelkedasside eadtjohkelaakan nuhtjeh juktie kultuvrebyjrese-aarvojde gorredidh. Dajvine mah daerpiesvoeth utnieh bigkedh, tjielte kvaliteetide dejnie bigkeme, arkeologeles, kruana jñh plaave kultuvrebyjresinie registreerie, jñh tjielkestahta dan varke goh gåarede mejtie maahta söökebe bigkedh. Fylhkentjielte jñh Saemiedigkie viehkiem faalehtieh gosse daerpies. Byögkeles aajhterh edtjeh hijven åvteguvvine årrodh jñh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh transformasjovnem gåetijste salketidh goh voestes alternativje sijjeste ryjvestidh jñh orre bigkedh. Tjielth råajvarimmieaajhterh soejkesje- jñh bigkemeaamhtesinie haestieh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh jeatjahtetemem gåetijste salketidh goh voestes alternativje sijjeste ryjvestidh jñh orre bigkedh. Tjielth giehtjedieh söökebe bigkeme jñh råajvarimmieh staarerommesne, daaletje kultuvrebyjresh krööhkestieh gosse lea volumen, hammoedimmien jñh materijaaleåtnoen bijre.

	<ul style="list-style-type: none">Fylhkentjielte, Saemiedigkie jñh tjñelh sjehteledtieh ihke daajroe kultuvreaerpien bijre staarine jñh sijjine læssanieh jñh juakasuvvieh soejkesjæjjaj, arkiteekti, vytnesjæjjaj jñh jeatjah aktööri gaskem.Tjñelh ræhpasvoetese jñh meatanårroemasse sjehteledtieh dan varke gåarede, jñh hüksieh soejkesjñh jñh råajvarimmieh vååjnesasse bætieh jñh bievneme sjidtieh guktie konsekvensh tjyölkehke sjidtieh gaajhkesidie.
VÆTNOE JI H IEENPRODUKSJOVNE	Jaepien 2030 libie smaave jñh stoerre gætiefvaarjelimmiejarngh tseegkeme gaajhkine regijovnine Trööndelagesne.
	Jaepien 2030 hijven dåårrehtimmiem vytnesjæjjijste utnebe vñhntse-, skñhpe- jñh gætiefvaarjelæmman. <ul style="list-style-type: none">Fylhkentjielte edtja dej gaavnoes regijonaale faagebyjresigujmie, tjñeltigujmie jñh saemien giële- jñh kultuvrejarngigujmie laavenjostedh juktie gætiefvaarjelimmiejarngh/maahtoejarngh tseegkedh jñh evtiedidhTjñelh doh voenges gætiefvaarjelimmiejarngh vierhtine nuhtjeh, v.g. dennie guhkiebasse barkosne kultuvremojhtesesoejkesjijste, bigkemeaamhtesinie jñh gietedimmesne sjere byjreseråajvarimmijste laanteburresne (SMIL-vierhtieh).Mijjeh jielemeevtiedæmman smaave, voenges sieltide sjehteladtebe mah Leah viedteldihkie aerpievuekien vætnose jñh iebneproduksjovnese gaajhkine tjñeltine.Trööndelagesne orresistie åtnoem, gætiefvaarjelimmiejarngh jñh aerpievuekien vætnoem biejjieöörnegasse biejebe skuvline jñh ööhpehtimmesne gaajhkine faagine gusnie lea sjehtele.Mijjeh eadtjohkevoetese jñh jñjtjevyljehkevoetese sjehteladtebe vñhntse- jñh skñhpevaarjelimmiejarngh sisnjelenFylhkentjielte nuevide nænnoste minngieööhpehtæmman jñh lierehtjæjåörnegidie gætiefvaarjelæmman jñh vñhntse- jñh skñhpevaarjelæmmanStaate, Saemiedigkie, fylhkentjielte jñh tjñelh daerpien maahtoem krieveh barkosne jñjtsh vaarjelimmievörtegs gætine, jñh nænnoestimmesne dåarjoen bijre skñhpe- jñh gætiefvaarjelimmiejarngh prosjektide.
KLIJMA	Jaepien 2030 libie vaahram goerehtalleme jñh giehpiendamme ihke kljmajarkelimmieh maehetieh præåsehke kultuvrebyjresh skaarohtidh.
	Jaepien 2030 tröönderh sijhtieh buerebh gætieh orresistie nuhtjedh sijjeste dejtie ryjvestidh jñh orre bigkedh. <ul style="list-style-type: none">Museumh, Staatehaaltoje jñh fylhkentjielte hijven bihkedimmiem vedtieh, jñh ektiedimmiem bijre bievnieh kljmajarngh jñh kultuvrebyjresi gaskemTjñelh vaahra- jñh præåsehkevoeteanalyjsh darjoeh jñh råajvarimmiejgujmie nierhkieh præåsehke kultuvrebyjresinie laavenjostosne Staatehaaltoejinie, fylhkentjñeltine, Saemiedigkie jñh evt. jeatjah sjyöhtehe aktöorigujmie.Reereme, råajvarimmiejarngh-aajhterh jñh aajhterh kultuvrebyjresijstie viehkiehtieh kljmagaasseluejhtemh giehpietidh, jñh hijven byjresereeremem utnieh gorredimmiem tjñrrh kultuvrebyjresen premissine.Tjñelh, Saemiedigkie jñh fylhkentjielte kljmajarngh- jñh energijeradtjoestimmiejarngh-aajvarimmieh eevtjeh mah eah kultuvrehistovrijes aarvoeh sæjjan biejh.Byögkeles aajhterh edtjeh hijven åvteguvvine årrodh jñh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh transformasjovnem gætijste salkehkieh goh voestes alternatijve sijjeste ryjvestidh jñh orre bigkedh.Tjñelh råajvarimmiejarngh-aajhterh soejkesje- jñh bigkemeaamhtesinie haestieh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh jeatjah tehemem gætijste salkehkieh goh voestes alternatijve sijjeste ryjvestidh jñh orre bigkedh.Fylhkentjielte jñh tjñelh åtnoem kljmagaassebudsjedteste gætide eevtjeh mah abpe bigkemeprosessem jñh gætiej jieledegåhkoem feerhmieh.
DÅÅJRESE-JIELEMH	Jaepien 2030 gellielaaketje kultuvrebyjresh Leah lyjhkedihks ulmieh guessine mñnedh Trööndelagesne.
	Jaepien 2030 kultuvrebyjresh jñh soptsesh Leah våarome jielemeevtiedæmman jñh orresjugneden dorjesidie. <ul style="list-style-type: none">Mijjeh evtiedimmiejarngh-aajvarimmieh jielemen vöoste kultuvrebyjresinie prioriteerebe mah daejtie mieride ilieh::<ul style="list-style-type: none">kultuvrebyjresh gusnie prinsihph monnehkevoetese Leah våaroemasse biejesovveme evtiedæmmankultuvrebyjresh gusnie råajvarimmieh Leah nænnoestamme otnjegen mietie prosjektesne Scenario for opplevelsesnærning i Trøndelag jñh konseptine mej nommh trønderske gjestebud, trønderske underverk jñh trønderske naturgleder.kultuvrebyjresh gusnie evtiedimmiebarkoe laavenjostojne faagi dåaresth dorjesåvva aalkoelistiekultuvrebyjresh mah Leah jarngesne Trööndelagen histovrijisnie, mah vaaksjomedarjoemidie jñh jallh mah gellievoetem nænnoestieh hijven sjehteladteme guessieulmijstekultuvrebyjresh mah maehetieh bieline sjidtedh aktede ellies dååjresefaalenasseste <p>Råajvarimmieh kultuvrebyjresinie mah saemien jñh unnebelåhkoeh jielemem, giëlem jñh kultuvrem eevtjeh, edtjeh dej premissi mietie årrodh.</p>
KULTUVRE-BYJRESE, EKTIEVOETE, DEMOKRATIE	Jaepien 2030 tröönderh kultuvrebyjresh demtieh mah soptsesh demokratien jñh jñjtjeståvroen, diëdtelgimmiem jñh liktemen bijre guedtieh. <ul style="list-style-type: none">Skuvlh jñh museumh Trööndelagesne kultuvrebyjresidie eadtjohkelaakan ööhpehtimmesne jñh gaskesadtemisnie nuhtjeh etihken, moraalen, demokratien jñh ektievoeten bijre.Tjñelh aaj jñjtjemse ektiedie nasjonaaleheevhtæmman 2030, jñh sjehtele kultuvrebyjresh sijjen tjñeltesne åvtesne lutnjeh.

Aalkoe

Regijonaale soejkesje kultuvrebyjresidie Trööndelagesne 2022 – 2030 orre kultuvrepolitihkem Trööndelagesne åtna. Soejkesje sijjeste båata doh göökte båarasåbpoe kultuvremojhtesesoejkesjh Handlingsprogram for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag og Regional plan for kulturminner i Sør-Trøndelag 2013 – 2017 (21).

Soejkesjebarkosne fylhkentjielte lea åvtese barkeme ektie regijonaale ulmieh, bieliulmieh govhte joekehts teemide, njoelkedassh jih råajvarimmieh gelliej aktöörigujmie.

Regijonaale soejkesjeprosesse lea hijven areena gusnie maehtebe haestemh loetedh jih nuepieh doerelidh, prioriteeredh jih åvtese lutnjedh ektesne.

Duekie

Seabradahkebuerie gelliej joekehts aajhterigujmie jih bårrode diëdtine

Kultuvremojhtesh, kultuvrebyjresh jih kultuvrelaanth leah seabradahkebuerie maam gellie aktöörh reerieh; aktegsalmetjh, sielth jih aaj jijtjevyljehke organisasjovnh, jih ovmesseie byögkeles reeremeorgaanh gaajhkine daltesinie. Diëdte kultuvreaerpien åvteste, daate sæjhta jiehtedh doh tjåadtjoen kultuvremojhtesh, loeves daeverh, tjaatsegevåarhkoe, jih immaterijelle kultuvreaerpie, leah bårrode ovmesseie instaansi gaskem. Stoerre haesteme kultuvreaerpiem vuejnedh goh akte elliesvoete, men aaj såemies gieltegs nuepieh vadta. Regijonaale soejkesje kultuvrebyjresidie sæjhta viehkietidh ellieslaakan dan bijre ussjedidh.

Tjielti dåaresth

Gietedimmie gyhtjelassijste tjielti dåaresth lea seabradahkediedte maam fylhkentjielth leah åådtjeme. Orre regijovnerreforme fylhkentjieltem åtna goh akte aktööre mij otnjegem beaja, iktede jih mobiliseerede. Daate aaj jarngesne råållsne goh bihkedæjja jih faamoetjåadtjoetæjja kultuvremojhtesesuerkesne. Fylhkentjielte, Saemiedigkie jih tjielth kultuvremojhtesh reerieh dovne voenges, regijonaale jih nasjonaale kultuvrebyjresearvoejgumie. Daate bijjemes soejkesjem jih njoelkedassh kreava.

Tjielth kultuvremojhtesesoejkesjigujmie barkeminie – regijonaale soejkesje mahta reeremem nænnoestidh

Gaajhkh tjielth Trööndelagesne leah illeme jallh kultuvremojhtesesoejkesjem darjoeminie sijnen tjieltese. Såemies teemah leah ektie jieniebidie tjieltide, jallh regijonaale iëdtjem utnieh. Veartenaerpie Røros bergstad jih Circumferense vuesiehtimmien gaavhtan göökte fylhkh jih vijhte tjielth feerhmie. Regijonaale soejkesjebarkoe mahta dovne tjielten jih regijonaale reeremem nænnoestidh, jih orre råajvarimmieh åvtese lutnjedh laavenjostosne tjieltigujmie, museumigujmie, jijtjevyljehke jallh jeatjah aktöörigujmie.

Orre veanhtadimmieh staateste

Tjielth jih fylhkentjielte leah orre laavenjassh jih bihkedassh staateste åådtjeme, dej gaskem *Nasjonaale veanhtadimmieh regijonaale jih tjielten soejkesjæmman (Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging)* suehpeden 2019 jih Rijhkeantikvaaren orre *Strategije barkose kultuvreaerpine tjieltine 2019-2022 (Strategi for arbeid med kulturarv i kommunene 2019-2022)*. Voerhtjen 2020 orre stoerredigkiebievnese bööti kultuvremojhtesesuerkesne; Bievn. St. 16 (2019-2020) *Orre ulmieh kultuvremojhtesepolitihkesne – Eadtjohkevoete, nænnoesvoete jih gellievoete*

(*Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*). Mijjeh doh nasjonaale veanhtadimmieh varjasjbie jih dejtie meatan vaeltebe daan soejkesjen sijse.

Råållah jih diedte kulturremojhtesereeremisnie

Joekehts aktöörh kulturrebyjresidie vaarjelieh jih evtiedieh. Aajhterh, dajveaajhterh jih jijtjevyljehke aktöörh diedtem utnieh gorredimmien jih dävvoemen åvteste.

Museumh hijven maahtoem gelline kulturrehistovrijes faagesuerkine utnieh jih joekehtslaakan vaarjelieh, dotkoeh jih bievnieh. Jienebh dejstie museumijstie aaj hijven maahtoem vintse- jih gåetievaarjelimien bijre utnieh, jih leah aaj lieremesijjie aerpievuekien bigkemevætnose. Doh jijtjevyljehke kulturrevaarjelimmesiebrieh fylhkesne gemtebe goerkesem voenges seabradahken histovrijeste jih identiteeteste vedtieh vaarjelimien jih darjomi tjirrh mah sosijaale nænnoesvoetem sjugniedieh. Jienebh dejstie kulturrevaarjelimmesiebrijste riekteles laejhtemeiedtjem utnieh, gaskem jeatjah Fortidsminneforeningen.

NTNU Vitenskapsmuseet jih Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) faageles raerieh fylhkentjietese vedtieh, burkemh tjirrehtieh jih dotkeminie giehtelieh.

Byögkeles reeremisnie fierhte sektovre jih fierhte reeremedaltese diedtem åtna sijjen kulturrebyjresi åvteste.

Klijma- jih byjresedepartemeente dam bijjemes diedtem åtna kulturrebyjresereeremen jih jeatjah byjresesuerkien åvteste. Rijnkeantikvaare lea direktoraate, mearan fylhkentjielth leah regijonaale byjjesfaamoe kulturremojhtesi åvteste, byjjesfaamoe regijonaale soejkesjimien åvteste jih evtiedimmieaktööre. Saemiedigkie gaajhkh saemien kulturrebyjresh gorrede jih lea regijonaale byjjesfaamoe kulturremojhtesi åvteste. Tjielth leah byjjesfaamoe soejkesje- jih bigkemeaamhtesi åvteste jih diedtem utnieh sjiehteladtedh kulturremojhtesh vaarjelidh jih nuhtjedh.

Regijovnerereformen sjiekenisnie fylhkentjielte lea ahkedh jienebh laavenjassh Rijnkeantikvaareste åådtjeme, gaskem jeatjah jijtsistie vaarjelamme kulturremojhtesi sisnjeli, staateles eekeme kulturremojhtesh, teknikheles jih industrijelle kulturremojhtesh jih skihpevaarjelimie.

Juktie råållah jih diedtem giehtjedih, vuartesjh: www.trondelagfylke.no/kulturminner.

Ulmie soejkesjinie jih prosessine

Ulmie soejkesjebarkojne lea aktöörde tjöönghkedh regijonaale kulturrepolitihkem Tröndelagese evtiedidh. Ektieöorneme jih laavenjostoe råajvarimmiej bijre maehetie eadtjohkevoetem, daajroem jih iedtjem lissiehtidh kulturrebyjresidie vaarjelidh jih evtiedidh. Mijjen lea ræjhkoes kulturreaerpie Tröndelagesne, stoerre nuepiegugjmie. Vierhtieh leah gaertjieldihkie, jih jis edtjebe mijjen seabradahkediedtem suerkesne gorredidh dellie eevre vihkele prioriteeremh vaeljehke suerkie ektieöornedh. Regijonaale kulturrebyjreseiedtjh tjielkestehdedh veanhtadihksvoetem vadda areaalereeremisnie, jih maahta ektie, veele jih guhkies råajvarimmieh kulturrebyjresereeremisnie vedtedh.

Regijonaale soejkesje kulturrebyjresidie edtja

- ektie ulmieh jih otnjegem eevtjedh vaeljehke teemaj sisnjeli kulturrebyjresesuerkesne
- bihkedimmien jih tjielke bihkedassh vedtedh regijonaale kulturrebyjreearvoej jih iedtji bijre
- vierhtieh jih vierhkievierhtieh ektieöornedh sjöhtehke aktööri gaskem jih ektie råajvarimmieh eevtjedh
- gyhtjelassh bæjjese vaeltedh mah leah tjielti jih suerkiej dåaresth jih loetemh eevtjedh
- nasjonaale jih gaskenasjonaale bihkedassh jih veanhtadimmieh varjasjidh

Definisjovnh jñh gaertjedimmieh teemine jñh tñjjesne

Regijonaale soejkesje kultuvrebyjresidie Trööndelagesne lea faamosne 2022-2030. Daate lea soejkesji mietie goh *Trööndelagesoejkesje (Trøndelagsplanen)* jñh *Regijonaale soejkesje areaaleåtnose (Regional plan for arealbruk)*.

Soejkesje lea staeries kultuvremojhtesi bijre, kultuvrebyjresi bijre, kultuvrelaanti jñh skñhpi bijre, dovne byjjes (juridihkeles) vaarjelimmie jñh bielesen. Daate lea bielie dehtie tjåenghkies kultuvreaerpeste. Desnie gusnie maereles reeremem dejstie staeries kultuvremojhtesijstie ektiedimmesne vuejnebe kultuvreaerpien jeatjah bieliejgujmie ektine, goh doh loeves kultuvremojhtesh (daeverh), tjaatsegevåarhkoe, våarhkoe jñh immaterijelle kultuvreaerpie, vuesiehtimmien gaavhtan vætnoe jñh beapmoekultuvre.

Soejkesje daam **definisjovnem kultuvremojhtesijstie** våaroemasse beaja: «Kultuvremojhtesh leah gaajhkh giejh almetji giehtelimmijste mijjen fysiske byjresisnie, daan nuelesne lokaliteeth mej bijre histovrijes heannadimmieh, jaahkoe jallh aerpievuekie. Kultuvrebyjresh leah dajvh gusnie kultuvremojhtesh leah bielieh aktede stuerebe elliesvoeteste jallh ektiedimmeste (kultuvremojhteselaake § 2).

Dñhte mij lea orre lea mijjiej **baakoetjertem kultuvrebyjrese goh ektiebaakoetjerte** kultuvremojhtesidie, kultuvrebyjresidie jñh kultuvrelaantide nuhtjebe. Reerenasse dam sjñehtesji Bievnesasse St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*. Baakoetjerte vihkelesvoetem elliesvoeteste jñh ektiedimmeste tjierteste, jñh ektiedimmiem klijma- jñh byjresepolitihkese tjñjelkestahta.

Daennie soejkesjisnie baakoetjertem kultuvrelaante nuhtjebe dan åvteste mijjiej uvtemes dam kultuvrehistovrijes jñh almetjesjugniedamme dimensjovnem laantesne pryöjjadibie.

Kultuvrebyjresevaarjelimmesne skñhpevaarjelimmie lea aerpievuekien mietie åtnasovveme vaarjelimmien bijre skñhpijste mej gånkoe lea unnemes 12 meeterh. Mijjiej daam definisjovnem våaroeminie utnebe annjebodts, men daejrebe skñhph aaj maehtieh baakoetjertine åtnasovvedh gaajhkesåarhts skñhpe- jñh vñhtsesåarhtide saht man stoerre leah. Trööndelagen leah 16 skñhph (unnemes 12 meeterh) mah vaarjelimmiestatusem utnieh. Dah Rñjhkeantikvaaren vaarjelimmielæstosne tjåadtjoeh. Gosse regijovnh dñedtem åadtjoeji skñhpevaarjelimmien åvteste dellie aaj dñedtem åadtjoeji dej smaave, ræhpas vñhtsi åvteste.

1 Veresspelet i Verdal. Verdalesne. Skåajjesoemeladtjh eelkin orrijidh sijjesne Vera 1700-låhkoen minngiegietjesne. Daesnie vaerine Sveerjen raasten vööste saemien, skåajjesoemen jih båantaj kultuvre gaavnedin. Guvvie: Aud Sællæg

Foto: Aud Lien Sellæg, Kultar

Saemien j̄ih nasjonaale unnebelåhkoej kultuvrebyjrese

Soejkesje skihph, kultuvremojhtesh, kultuvrebyjresh j̄ih kultuvrelaanth abpe Trööndelagesne feerhmie, j̄ih ij leah jearohke aajhterevoeteste j̄ih giëse govlehtuvvieh. Trööndelage lea bielie åarjelsaemien dajveste åarjelsaemien årojigujmie mah bårrode åarroeminie, j̄ih Trööndelagesne gellie saemien kultuvrebyjresh. Saemiej lea statuse aalkoeåålmeginie Nöörjesne. Saemiedigkie lea tjåadtjoehtæjja j̄ih diedtem saemien kultuvrebyjresi åvteste åtna, j̄ih lea njueniehkisnie saemien perspektjivese soejkesjebarkosne. Saemien raerie lea raeriestimmeles orgaane j̄ih laavenjostoeforme fylhkentjietese. Fylhkentjielte lea hijvenlaakan Saemiedigkine j̄ih saemien raerine laavenjosteme soejkesjebarkosne.

Fylhkentjielte vaenie gaskesadteme dej nasjonaale unnebelåhkoejgumie dej kultuvrebyjresen bijre, j̄ih dan åvteste vaenie daajroem åtna daej kultuvrebyjresi bijre Trööndelagesne. Barkosne soejkesjinie libie laavenjosteme Jødisk museumine, j̄ih soptsestalleme Verdalen tjiektine skåajjesoemen kultuvren bijre Veresne. Soejkesjeboelhken sijhtebe gaskesadtedh dej jeatjah nasjonaale unnebelåhkoejgumie museumi tjirrh Glomdalsmuseet j̄ih Norsk skogfinsk museum j̄ih Rijkheantikvaarine j̄ih dej gaskeseviermiejgumie.

Fylhkentjielte prinsihpem dåårje mij jeahta unnebelåhkoe j̄ijtj mah veeljeh mah kultuvrebyjresh mah leah vihkele sijjide, j̄ih mah råajvarimmieh mah edtjeh meatan årrodh Regijonaale soejkesjisnie kultuvrebyjresidie.

Soejkesjen aajkoe

Soejkesjen aajkoe lea otnjegem vedtedh j̄ih barkoem evtiedimmiebarkosne ektieöörnedh. Hijven reereme kultuvrebyjresistie lea jearohke hijven laavenjostoste aajhterigujmie, j̄ijtjevyljehke aktöörigujmie, museumigujmie j̄ih byögkelesvoetine, dovne goh aajhtere, byjjesfaamoe j̄ih evtiedimmieaktööre.

Soejkesje-j̄ih bigkemelaaken § 8-1 mietie tjåådtje regijonaale soejkesje våaroemasse biejesåvva regijonaale orgaani barkose, j̄ih tjiekten j̄ih staaten soejkesjæmman j̄ih barkose regijovnesne. Daate sæjhta jiehtedh sjyöhtehke byögkeles åejvieladtj edtjeh daan soejkesjen ulmieh j̄ih njoelkedassh krööhkestidh sijjen soejkesjebarkosne j̄ih sijjen giehtelimmesne.

Soejkesje njoelkedassh åtna j̄ih ij nænnoestimmieh. Njoelkedassh eah lea juridihkeles viedteldihkie goh nænnoestimmieh, men ektie otnjegem vedtjeh maam diedtem åtna fulkedh. Daate ellies seabradahkesoejkesjimmiem vadta.

Doh sjyöhtekommes byögkeles aktöörh leah tjiektth, fylhkentjielte, Saemiedigkie, staatehaaltoje laanteburrien j̄ih byjresen baaktoe j̄ih staate goh aajhtere. Staate gellie vaarjelamme j̄ih vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresh Trööndelagesne eekie, joekoen Tråantesne. Gaajhkh staateles sektovrh sijjen eatnemevaarjelimmiesoejkesjem j̄ih reeremesoejkesjh utnieh fierhten vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresen åvteste mejtie eekieh.

Soejkesje- j̄ih bigkemeaamhtesnie Saemiedigkie j̄ih fylhkentjielte diedtem åådtjeme laejhtemh j̄ih nyöjhkemm buektedh gosse raeriestimmieh areaalesoejkesjidie j̄ih bigkemeaamhtesidie maehsieh vigkine sjidtedh vihkeles regijonaale, nasjonaale jallh gaskenasjonaale kultuvrebyjresearvoejgumie. Ajve Saemiedigkie j̄ih fylhkentjielte mah leah daam diedtem regijonaale daltesisnie åådtjeme, mearan Rijkheantikvaare dam diedtem åtna staateles daltesisnie. Daam gaskem jeatjah vihtiestamme Klijma- j̄ih byjresedepartemeenten bievenesetjaalegisnie T-2/16 rev. goevten 2021, j̄ih mieriedimmesne goevten 15.b. 2019 nr. 127 vihtiestimmien bijre byjjesfaamoste j̄ih vielie kultuvremojhteselaaken mietie.

Regionaale soejkesje kultuvrebyjresidie ij naan vijriedimmiem jallh jarkelimmiem laejhteme- jìh nyöjkhemenuepeste vedtieh, men soejkesje sæjhta tjaatseginie årrodh mij kultuvrebyjresearvojde tjøylkehkåbpoe dorje jìh håksa bievnesh dej bijre leah aelkhie gaavnedh aareh. Daate daajroem vadta mij edtja åvtese heannadidh råajvarimmieaajhteridie jìh tjìeltide.

Guktie soejkesje lea tseegkesovveme

Ulmie, bieliulmieh jìh teemah: Soejkesjen akte bijjemes ulmie jìh bieliulmieh. Doh 10 bieliulmieh leah juakasovveme govhte joekehts teemine, jìh leah vaestiedassh dejtie gyhtjelasside mejtie lea soejkesjeprogrammesne nænnoestamme.

Lea ulmide seammalaakan hammoedamme goh *Trööndelagesoejkesjisnie* jìh *Regionaale soejkesjisnie areaaleåtnose* Trööndelagesne, daate sæjhta jiehtedh goh ulmieguvvieh mah maam akt dan vaajteles tsiehkien bijre 2030 jiehtieh.

Regionaalepolitihkeles njoelkedassh: Ulmide njoelkedassh govlehtuvvieh.

Gìeh mijjìeh teekstesne: Gosse «mijjìeh» nuhtjebe ulmiejiehtieginie jìh njoelkedassine, daate gaajhkesidie vuesehte mej bijre lea jallh gaajhkesidie mah leah eadtjohke vaarjelimmien jìh åtnoen sisnjeli kultuvrebyrjesistie.

Lissietjaalege: Mangfoldige Trøndelag - Oversikt over regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy: Akte lissietjaalege soejkesjasse govlehtåvva mij regionaale jìh nasjonaale vaarjelimmievjørtegs kultuvrebyjresh, kultuvrelaanth jìh skìhph vuesehte. Daesnie aaj reektestibie man åvteste mijjìeh naemhtie veeljeme, jìh maam ulmide åtna meatan årrodh bijjìeguvvesne.

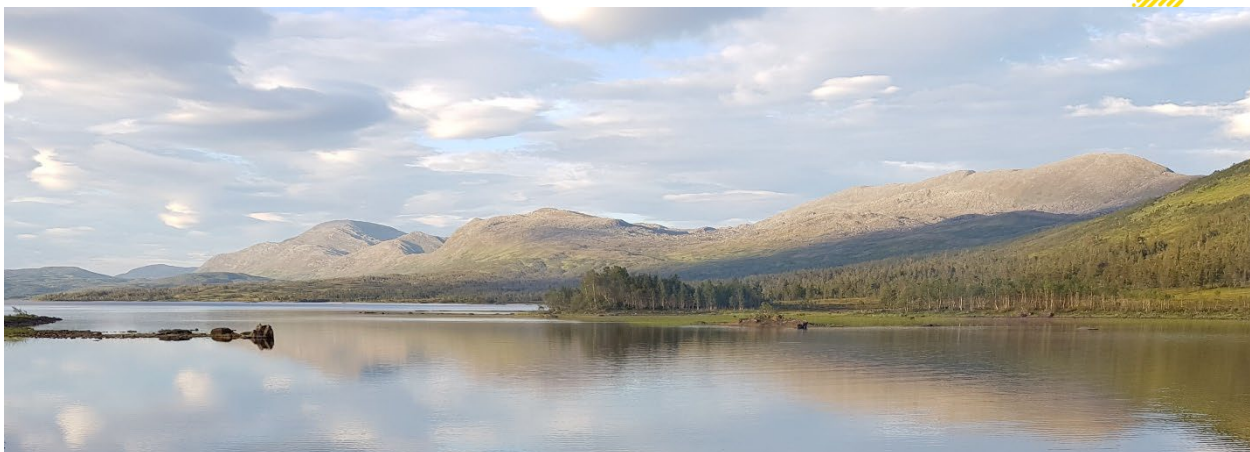
Kaarhte: Doh nasjonaale jìh regionaale vaarjelimmievjørtegs kultuvrebyjresh jìh kultuvrelaanth edtjebe digitaalelaakan kaarhtese biejedh. Naakenh joe kaarhtese biejesovveme aarebi prosessine, mearan jeatjebh tjoerebe kaarhtese biejedh soejkesjeboelhkesne. Dam maehtebe v.g. darjodh gosse tjìelth edtjìeh tjìeltesoejkesjen areaalebieliem darjodh.

Dahkoeprogramme: Soejkesjasse akte Dahkoeprogramme govlehtåvva. Dahkoeprogrammesne tjìelke råajvarimmieh, gìeh råajvarimmien bijre laavenjostoe, åejviediedte jìh vielie. Fylhkentjìelte edtja reektedh jìh vuarjasjidh mejtie edtja programmem målsodh jìh orrestehtedh fierhten jaepien.

Soejkesjeprosesse

Mænngan goh fylhkendigkie soejkesjeprogrammem nænnoesti goevten 25.b. 2020, mijjìeh govhte barkoedåehkieh tseegkimh, akte fiereguhten dejstie teemijste mejtie soejkesjeprogrammesne nænnoesti. Barkoedåehkieh leah lìhtsegh meatan åtneme joekehts seksjovnijste fylhkentjìeltesne, Saemiedigkesne, tjìeltine, staatehaaltoejinie, museuminie, fealadassesne, vætnoebyjresisnie jìh jìenebh. Seksjovne kultvremojhtesh lea referaansedåehkine orreme.

Barkosne soejkesjeraeriestimmie mijjìeh dialogem åtneme jìh lahtestimmieh åådtjeme sisnjelds jìh byngetje tjåanghkojne jìh vierhkiesijjine. Mijjìeh lahtestimmietjåanghkoeh åtneme tjìeltigujmie, museumigujmie, jìjtjevyljehke organisasjovnigujmie jìh mubpiejgujmie, jìh aamhtesem digkiedamme fylhkentjìelten ovnessie raerine, moenehtsinie jìh foruminie. Akte gamte vårome lea mijjese gellie lahtestimmieh vadteme mah leah vihkele orreme, jìh gegkiestibie daate viehkietamme gamte aajhterevoetem soejkesjasse vedtedh.

2 Fra Skjækerosen med Skjækerfjella i bakgrunnen. Jollemes tjahke lea Huvhpie mij lea saajvevaerie. Guvvie: Harald Bugge Midthjell/Saemiedigkie

Guhkiebasse barkoe soejkesjistie

Soejkesjinie guhkiebasse barka soejkesje- jñh bigkemelaaken § 8-1 mieriej sisnjelen, regijonaale soejkesjimien bijre. Soejkesje vaasa 2030 raajan. Fylhkentjielte goh regijonaale soejkesjefaamoe varjesje mejtie daerpies soejkesjem målsodh jñh orrestehtedh dan orre soejkesjestrategijen sjjekenisnie maam fylhkendigkie nænnoste fierhten veeljemen mænngan. Lissietjaalege Mangfoldige Trøndelag sñjhtebe målsodh jñh orrestehtedh joe 2023/2024 jñh dagke aaj 2027. Dellie ajve lissietjaalegem Mangfoldige Trøndelag akten gaertjieldihkie govlehtæmman seedtebe. Lihkebe buerkiestimmie lissietjaalegisnie.

Råajvarimmieh mejgumie nearhka ulmide soejkesjisnie jaksedh leah buerkiestamme Dahkoeprogrammesne. Programmem nænnoste göökte jaepide fierhten aejkien, men edtjebe varjasjidh mejtie daerpies målsodh jñh orrestehtedh fierhten jaepien. Mijjeh libie buerkiestamme guktie Dahkoeprogrammie guhkiebasse barkebe 4. sæjrosne programmesne.

Gaskenasjonaale, nasjonaale jñh regijonaale biñkedassh

Gellie gaskenasjonaale, nasjonaale jñh regijonaale biñkedassh soejkesjebarkoem stuvrieh. Vuelielisnie såemies dejstie vihkielommes biñkedassiste kultuvremojhtesereeremasse. Maahtah vielie dan bijre lohkedh mijjen nedtesæjrosne www.trondelagfylke.no/kulturminner jñh Rijnheantikvaaren nedtesæjrosne konvensjovni bijre.

- EN: nænnoesvoeteulmieh (2018)
- Pariselatjkoe, gaskenasjonaale klijmalatjkoe (2015)
- ILO-konvensjovne nr. 169 aalkoeåålmegi jñh krirrieåålmegi bijre
- Europen laantekonvensjovne (Den europeiske landskapskonvensjonen) (2000)
- Faro-konvensjovne kultuvremojhtesi råållan bijre seabradahkesne (2005)
- UNESCO- konvensjovne vaarjelimmien bijre veartene eatnamistie jñh kultuvreaerpeste (1972)
- Nasjonaale veanhtadimmieh regijonaale jñh tjjielten soejkesjæmman 2019 - 2023
- Bievne. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken /Orre ulmieh kultuvremojhtesepoltihkesne
- Bievne. St. 23 (2020-2021) Musea i samfunnet – tillit, ting og tid
- Bievne. St. 13 (2020 – 2021) Klimaplan 2021 -2030
- Áimmahuššan - Saemiedigkiebievnese saemien kultuvremojhtesevaarjelimmien bijre 2021
- Rijnheantikvaaren klijmastrategije kultuvremojhtesereeremasse 2021 – 2030
- Rijnheantikvaaren strategije barkose kultuvreaerpine tjjieltine 2019–2022
- Rijnheantikvaaren strategije jñh faageles juvnehtimmieh staare- jñh sijnjeevtiedæmman (2021)

- Trööndelagesoejkesje (2018)
- Trööndelagesoejkesje – Regijonaale soejkesjestrategije fylhkendigkieboelhkese 2020 - 2023
- Regijonaale soejkesje areaaleåtnose 2021-2030 (soejkesjamme nænnoestamme goevten 2022)
- Strategije innovasjovnese jih aarvoesjugniedæmman Trööndelagesne
- Balansekunst – Kultuvrestrategije Trööndelagese 2019 – 2022
- Vaarjelimmie- jih evtiedimmiesoejkesje privaatevåarhkose Trööndelageste 2021-2025
- Maahtoestrategije Trööndelagese
- Regijovnesoejkesje Røros bergstad jih Circumferensen
- Reeremesoejkesje vearteneaarpan Røros bergstad jih Circumferensen 2019 – 2023

*«Gaajhkh tjielth edtjeh bijjeguvviem utnedh sijen
vaarjelimmievyörtegs kultuvrejojhtesi, kultuvrebyjresi jih
kultvrelaanti bijjeli, jih såemies kultuvrejojhtesh
prioriteeredh mejtie edtja vaarjelidh»*

Tjaatsegistie Nasjonaale bihkedassh regijonaale jih tjielten soejkesjæmman

Bievnesesæjroe: Kultuvrebyjrese jñh kultuvrealaante

Kultuvrebyjrese jñh kultuvrealaante leah göökte baakoetjierth mejtie lea geerve joekehtidh. Dajve maahta dovne kultuvrebyjresinie jñh kultuvrealantine årrodh, men maam baakoetjertide maam veeljeme nuhtjedh soptseste man vööste mijjieh tsåatskelesvoetem stuvrebe dajvesne. Kultuvrealaante lea aaj daamtajommes stuvrebe dajve.

Kultuvrebyjrese Definisjovne kultuvrebyjresasse kultvremojhteselaakesne lea dajve gusnie jienebh kultvremojhtesh leah meatan goh bielie aktede stuvrebe elliesvoeteste jallh ektiedimmeste. Daesnie libie tsåatskelesvoetem ektiedimmien jñh elliesvoeten vööste stuvreme. Gaertjedimmesne kultuvrebyjresistie gaajkhk kultvremojhtesh tjuerieh meatan årrodh mah leah vihkeles elliesvoetese jñh don guedtijie soptsesasse kultuvrebyjresinie.

Kultvremojhtesh maetieh funksjonelle ektiedimmien utnedh, goh **gööliji årromesijjesne**. Daesnie vñnhstah, naevstieh, prædtjoeah, gueliedåastove, tjoevkesetårne jñh siglemevæhtah, göölemegåetieh, gööliji jeatjah gåetieh, göölijebåanta jñh dajveaajhtere aktene ektiedimmesne mij tjåanghkan elliesvoetine sjæda; gööliji årromesijjie. Fiereguhte kultvremojhtese ij daarpesjh dan stoerre vaarjelimmieaarvoem oktegh utnedh, men maahta vihkele årrodh elliesvoetesne, jñh dan åvteste stoerre byjreseaarvoem utnedh. Kultuvrebyjrese maahta aaj sijjieh årrodh mej bijre histovrijes heannadimmieh, jaahkoe jallh aerpievuekieh orreme, jñh gaavnoeh botanikhken, zoologijen jallh geologijen sisnjeli kultvrehistovrijes aarvoejgumjie.

Kultuvrealaante: Maahta laantem joekehtslaakan defineeredh. European laantekonvensjovne leavloem beaja akten ellies geatskanæmman: «Eatneme lea dajve, naemhtie guktie almetjh dam guarkoeh, man sjærevoete lea illedahke baajnehtimmeste jñh ektiespiele iemie jñh/jallh almetjen faktovri gaskem». Mijjen soejkesjiesnie baakoetjierthem kultuvrealaante nuhtjebe dan åvteste mijjieh joekoen pryöjjadibie guktie almetjh lea laantem baajnehtamme jñh nuhtjeme jñh laantesne fealadamme histovrijen tjirr. Gaertjedimmesne laanteste dle laanteromme, eatneme jñh baajnehtimmie mah stuvrieh guktie lea veeljeme gaertjedidh.

Man jñjnem almetjh leah eatnemem baajnehtamme maahta dan jñjnje årrodh goh **jåartaburrielaante** jallh mahte ovvåajnoes goh vaerine vijreminie, gööleminie jñh tjöönghkeminie.

3 Mære Stientjesne vuajneme Borgenfjorden mehkien luvhtie. Jåartaburrieeatneme gusnie bñantah leah giehtelamme guhkien. Mære-deavesne Mære gærhkoeh jaepijste 1150-1200. Deavan vuelielisnie Mære laanteburrieskvule jaepeste 1895. Guvvie: Hilde Tokle Yri/TRFK

Jáartaburrielaantesne bánta lea laantem hammoedamme gellie stoerretjuetie jaepieh gáatomen tjírrh, ientjigujmie, skáajjeburrine, sieterigujmie jñh slaajojne miehtjiesdajvesne. Saemien laantesne mahta jallan vovejnedh almetjh leah desnie bovtsigujmie giehtelamme.

Perspektijvh kultuvrebyjresasse 2020-jaepiej

Mijjeh almetjh iktesth giejh mijjen minngesne laahpeme laantesne. Mijjeh jieliemassem eatnemen vierhtijste åtneme jñh laantem hammoedamme ektiespielesne eatnaminie 12 000 jaepieh. Giejh leah kultuvrejojhtesh, mah jñjnem jallh vaeniem vååjnoeh. Naakenh leah åajvoeh gåetieh, jeatjebh leah deavan nuelesne jallh mearoen betnesne. Jeenjesh leah sinsætnan dibreldahkesne jñh leah bielie aktede elliesvoeteste, jñh tjåanghkan kultuvrebyjresem sjugniedieh. Maahta gaertene, göölemesijjie, gruvaseabradahke, årromesijjie jallh staarebielie årrodh. Naakede kultuvreajerpeste ij leah fysiske giejh sov minngesne laahpeme. Maahta sijjeh årrodh mejtie heannadimmieh, jaahkoem jñh aerpievuekieh ektiedibie.

Naakede destie maam daanbien sjugniedibie jirredebiejjien kultuvrejojhtesinie sjædta. Dah leah dagkeres kvaliteeteste jñh dagkeres bievneseafaamoem utnieh guktie varke guarkebe mijjeh sijhtebe daam mubpien boelvese buektedh. Skarnsund-pruvvie Inderøyese lea dagkeres vuesiehtimmie. Jeatjah tseegkeldahkh bigkesuvvieh dejnie aajkojne kultuvrejojhtesinie årrodh aalkoelistie, goh 1000-jaepiesijjie jñh mearogaedtie kultuvrejarnge Norveg Viknesne.

Kultvraerpie lea ektiebuerie mij sjædta goh mijjen ektie mojhtese. Dñhte mijjese våaromem vadta jarkelimmieh seabradahkesne guarkedh guhkiem. Naemhtie kultvraerpie mijjem viehkehte jñjtjene tñjjem guarkedh, jñh gosse edtjebe sjæjsjalimmieh vaeltedh mah bætijem aejkiem hammode. Doh båarasommes kultuvrejojhtesh leah gaaltije daajrose akten boelhken bijre åvtetje aejkeste mestie ibie tjaaleldh gaaltijh utnieh.

Akte bielie almetjen identiteeteste lea viedteldihkie don sæjjan gubpede bætetebe jñh gusnie årrobe. Dan gaavhtan kultvraerpie jñh kultuvrebyjresh vihkele bigkemegierkieh dennie soptsesisnie maam jñjtjene bijre sjugniedibie. Naemhtie lihke ektiedimmie kultuvrebyjresen jñh identiteeten gaskem.

Doh fysiske byjresh mieride mijjen jieliedidie sjugniedieh. Guktie mijjeh sijjide evtiedibie lea vihkele almetji healsoen gaavhtan. Byjresh mah skraejriem vedtieh eadtjohkevoetem sjugniedieh, jñh mijjese dååjresh, tråjjem jñh jearsoesvoetem vedtieh. Daate oktegsvoetem heerrede. Hijven reereme kultuvrebyjresijstie sijjiej sjjerevoetem jñh identiteetem vaarjele. Hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresh viehkiehtieh sijjeh sjugniedidh gusnie hijven årrodh, sijjeh gusnie hijven jieleddh.

Kultuvrebyjresh gaajhkine bielie Trööndelageste nuepieh utnieh positijve vierhtine seabradahkeevtiedimmesne sjidtedh. Daate daajroem jñh vååregevoetem kreava, men aaj kreativiteete jñh eadtjohkevoete. Kultuvrebyjresh lissiehtamme eekeåasah jñh ekonomeles evtiedimmie vedtieh jenebi jielemi sijnjeli, goh bigkemejjelemh jñh fealadasse. Dah maehtieh fealadasseulmine oktegh årrodh jallh dååjresem veaksahkåbpoe darjodh dejtie mah dejtie sijjide gussesne minnieh.

Hijven kultuvrebyjresereereme lea klimavietsesles. Aerpievuekien vytnesjæjjah daajroem buektieh nænnoes iebneåtnoem jñh bigkemevuekiej bijre. Jåerhkedh nuhtjedh, innovatijve jeatjah åtnoe jñh orresistie åtnoe daaletje gåetijste jñh iebnijste viehkiehtieh klimagaasseluejhtiemiemie jñh energijeåtnoem giehpiedidh.

Kultuvrebyjresh leah aalkoelisnie gaajhkh giejh almetji minngesne mijjen byjresinie. Men easkah gosse mijjeh dejtie daajroe- dååjrese- jñh åtnoeaarvoeh vedtebe, dah sjyõtehke mijjese sjidtieh goh kultuvrebyjresh. Dan gaavhtan kultuvrebyjresh sjugniesuvvieh aktene ahkedh prosesnesne gusnie mijjeh dejtie vihkelesvoetem vedtebe. Doh jeenjemes mijjeste leah siemes Nidarosdomen, Eidsvollgåetie jallh Dovrefjell leah vihkele mijjese jñh sijjiem utnieh nööjrenhistovrijisnie. Maehtebe vielie ovgeahpan årrodh jeatjah kultuvrebyjresi bijre. Sieteredajve jallh gruvaseabradahke maahta vihkele årrodh årroejidie aktene voenesne, mearan årroejidie kraannavoenesne daah maehtieh

riektesisnie aajhtojne årrodh. Kultuvrebyjresh joekehts vihkelesvoetem utnieh, gaajhke dan perspektijven jñh vuekien mietie datne dejtie vuartesjh.

Dan åvteste vihkele gaajhkesch nuepiem åadtjoeh sijjen voenges kultuvrebyjresh veeljedh, jñh almetjh sinsitniem aarvoevuarjasjimmiem seahkariah. Byögkelesvoeten laavenjasse lea hoksedh mijjiej gellie sårarhts kultuvrebyjresh vaarjelibie akten ræhpas, demokraateles prosessen tjirrh. Naemhtie maehetebe krööhkestidh mubpiej vihkeles kultuvrebyjresh, seamma tñjjen goh maehetebe jarkelimmide vaarjelidh jñh stuvredh ektievoeten åvteste.

Orre kultuvrebyjresopolitihke Trööndelagese 2022 -2030

Äejvieulmie	Jaepien 2030 tröönderh iedtjem vuesiehtieh gelliesaarhts hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresidie.
Bijjemes njoelkedassh	<ul style="list-style-type: none"> Mijjeh EN:n nænnoesvoeteulmieh vâaroemasse biejebe, jîh hijven reereme kultuvrebyjresijstie nænnoes seabradahkeevtiedimmiem buakta.
	<ul style="list-style-type: none"> Fylhkentjïelte, Saemiedigkie jîh tjïelth kultuvrebyjreserâajvarimmieh ektiedimmesne vuejnieh jeatjah seabradahkesuerkiejgumie goh almetjehealsoe, âlkoiejlede, skuvle, fealadasse, laanteburrie, klijma jîh byjrese, praedtievaarjelimmie jîh universelle hammoedimmie.
	<ul style="list-style-type: none"> Fylhkentjïelte, Saemiedigkie, tjïelth, museumh jîh jîjtjevyljehke organisasjovnh sjïehteledtieh ihke gaajhkes maehtieh iedtjem vuesiehtieh jîh diedttem vaeltedh kultuvrebyjresi âvteste. Mijjeh feerhmeles perspektjivem vâaroemasse biejebe.
	<ul style="list-style-type: none"> Mijjeh veartenaerpiedajvem Røros Bergstad jîh Circumferensem âvtese lutnjebe goh akte suerkie dan bööremes praksisasse reeremisnie jîh bievnemisnie eatneme- jîh kultuvrebyjresijstie, jîh dââjrehtimide jeatjabidie buektebe.
Bijjemes njoelkedassh Regijonaale soejkesje areaaleâtnose Nænnoestimmie goevten 2022	<ul style="list-style-type: none"> Byöroe kultuvrebyjresidie gorredidh jîh reeredh goh vierhtieh areaale- jîh byjresereeremisnie: <ul style="list-style-type: none"> Edtja nasjonaale jîh regijonaale vihkeles kultuvrebyjresh gorredidh tjïelte- jîh reguleeremesoejkesjinie. Tjïelth edtjeh goerhtalledh jîh aarvoem vuarjasjidh voenges vihkeles kultuvrebyjresijstie soejkesjisnie, jîh vuarjasjidh dejtie gorredidh tjïeltesoejkesjen areaalebielesne jîh reguleeremesoejkesjinie. Maam edtja krööhkestidh edtja fierhten kultuvrebyjresasse sjïehtedidh, jîh meatan vaeltedh tjïeltesoejkesjen areaalebealan jîh reguleeremesoejkesjidie nænnoestimmiejgumie jîh/jallh njoelkedassigumie. Areaalh vihkeles kultuvrebyjresinie jîh kultuvrelaantide byöroeh ræhpas hooltesovvedh jîh byöroe baajedh ârrodh dejnie dajvine bigkedh jîh orre skâajjesjædtoeh seehtedh. Barkosne staare- jîh sijjievvtiedimmie edtja vaarjelimmievvörtegs gâetieh jîh gâetiebyjresh vierhtine vuartasjidh. Edtja salkehtidh mejtie nuepie gâavnese dejtie mubpesth nuhtjedh jîh dejtie jeatjahtehtedh orre âtnoen tjïrrh. Byöroe orre râajvarimmieh raastedajvesne vihkeles kultuvrebyjresi jallh kultuvrelaanti bîjre hammoedidh naemhtie guktie dej aarvoeh jîh sjïere væhtah eah viesjiehtâbpoe sjidth. (Regijonaale soejkesjistie areaaleâtnose Trööndelagesne)

Orre kultuvrebyjresopolitihkesne Trööndelagese 2022 – 2030 mijjeh voerkelibie man vihkeles kultuvrebyjresh leah almetjidie jñ seabradahkese aktene guhkiebasse perspektijvesne.

Kultuvreaerpie jñ kultuvrebyjrese leah vihkele gaajhkesidie. Europaraerien mieriekonvensjovne kultuvreaerpien aarvoen bijre seabradahkese, Faro-konvensjovne, vihteste gaajhkh almetjñ reaktam utnieh meatan årrodh dennie kultuvreaerpesne maam jñjtjñ veeljeh. Seamma tñjjen edtjeh mubpiej reaktah jñ frijjevoetem seahkaridh. Daate akte nænnoes demokraateles bihkedasse. Byögkelesvoeten laavenjasse lea laavenjostedh jñ sjiehteladtedh guktie jienebh maehtieh meatan årrodh jñ aajhterevoetem kultuvreaarpan damtedh. Byögkelesvoete tjuara hoksedh gellielaaketje kultuvrebyjresh gorresuvvieh gorredimmien jñ bievnemen tjñrrh jñ dejtie åehpies darjodh gaajhkesidie, jñ laavenjostedh hijven mierieeaktoeh vedtedh aajhteridie, utnijidie jñ jñjtjevyljehke aktöörde.

EN:n lñhtsegelaanth leah nænnoestamme Agenda 2030 jñ 17 nænnoesvoeteulmieh evtiedimmien bijre 2030 åvtelen. Nænnoes evtiedimmie sæjhta jiehtedh mijjeh edtjebe mijjen daerpiesvoeth daan biejjiem hoksedh bieleden eerjedh båtiji boelvi nuepieh sijjen daerpiesvoeth hoksedh. Nænnoesvoeteulmieh byjresen, sosijaale jñ ekonomeles evtiedimmien ektiedimmesne vuejnieh. Dah leah universelle jñ leah faamosne gaajhkide politihkesuerkide, jñ ellies seabradahkesoejkesjimmiem kreava. «Barkoem nænnoestidh veartenen kultuvre- jñ eatnemeaerpiem vaarjelidh jñ gorredidh» lea tjaalasovveme goh jñjtse bielieulmie 11. nænnoesvoeteulmien nuelesne Nænnoes staarh jñ voenges seabradahkh, men kultuvrebyjresh viehkiehtieh jienebh dejstie jeatjah ulmijste illedh.

Kultuvrebyjrese lea vierhtieh mejtie tjoerebe gorredidh jñ reeredh regijonaale- jñ tjiealten areaale- jñ byjresereeremisnie. Tjñelth leah soejkesje- jñ bigkemefaamoe, jñ dan åvteste dam vihkielommes råållam utnieh barkosne kultuvrebyjresidie gorredidh areaalesoejkesjimmesne jñ fierhtene bigkemeaamhtesisnie. Gellie tjñelth leah ånnetji ånnetji vielie dååjrehtimmiem åådtjeme laakide åtnose vaeltedh, mearan jienebh bihkedimmien jñ daajroen mietie gihtjeh. Fylhkentjñelten lea bihkedimmieråålla dennie biejjieladtje aamhtesegjetedimmesne, jñ prosjekte *Kultvremojhtesh tjñeltine*, aajkojne åtna tjñeltide viehkiehtidh daennie barkosne,

Ellies soejkesjimmiem iktedimmien kreava jienebi reeremeinstaansi gaskem. Råajvarimmie *Vaeljehke kultuvreeatnemh laanteburresne (Utvalgte kulturlandskap i landbruket)* tseegkesovvi 2009 jñ edtja kultuvrebyjresh, eatnemegellievoetem jñ laanteburriem gorredidh. Råajvarimmie hijvenlaakan ellies geatskanimmiem akten teemese vuesehte gusnie joekehts byjjesfaamoeh jñ reeremedaltesh barkoem, ekonomeles jñ juridihkeles vierhkievierhtieh iktedieh.

Trööndelage sjñere åeliedimmien åtna vearteneaerpiedajven åvteste Røros bergstad jñ Circumferensen. Tjñelth dajvesne jñ fylhkentjñelte vihkeles råållam utnieh åeliedimmide illedh vearteneaerpiekonvensjovnesne, gaskem jeatjah tjñelten jñ regijonaale soejkesjimmiem tjñrrh. Vihkeles prinsihpe lea vearteneaerpiedajvh edtjeh *bööremes praksisem* sjugniedidh reeremen jñ bievnemen sisnjelen eatneme- jñ kultvremojhtesijstie, jñ sjyötehke dååjrehtimmieh jeatjah dajvide sertedh.

Råajvarimmieh boelhken 2022 - 2030

- Bööremes praksisem eevtjedh. Daajroem jñ dååjrehtimmieh joekehtslaakan målsodh.
- Hijven laavenjostoem eevtjedh aajhteri, jñjtjevyljehke organisasjovni, museumi jñ byögkeles reeremen gaskem, jñ eadtjohkevoetese jñ meatanårroemasse sjiehteladtedh
- Råajvarimmieh mah maahtoem lissiehtieh prosessh juhtedh.
- Råajvarimmieh mah ellies areaale- jñ byjresesoejkesjimmiem bueriedieh, vierhkievierhtide iktedidh

Teema 1: Regijonaale aarvoeh jñh daajroegerjehtimmie

Bielielummie 2030 hijven bijjeguvviem utnebe aelhkke daajroen bijjelen regijonaale jñh nasjonaale vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresi, kultuvreeatnemen jñh skñhpi bijjre Trööndelagesne.

- Bñhkedassh
- Fylhkentjñelte, Saemiedigkie, Staatehaaltoje jñh tjñelth bijjeguvviem vñaroemasse biejeih nasjonaale jñh regijonaale vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresi, kultuvreeatnemen jñh skñhpi bijjeli areaale- jñh byjresereeremisnie.
 - Fylhkentjñelte, Saemiedigkie, Staatehaaltoje, tjñelth jñh museumh barkeminie vñhtsh jñh vñhtsesñarhth, kultuvrebyjresh jñh kultuvreeatnemh, mejstie akte onne lñnhkoe, ãvtese lutnjedh laavenjostosne organisasjovnigujmie, museumigujmie jñh jñjtjevyljehke almetjigujmie.
 - Mijjeh ektesne sñemies dejstie kultuvrebyjresijstie jñh kultuvreeatnamijstie ãvtese lutnjebe fierhten jaepien mej bijjre bievene jñh mejtie guesside sjñehteladtebe.
 - Fylhkentjñelte, Saemiedigkie jñh museumh daajroem buektieh jñh ãehpies darjoeh dej regijonaale jñh nasjonaale vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresi, kultuvreelaanti jñh skñhpi bijjre.
- Vuartesjh aaj bñhkedasside areaalesoejkesjimmien bijjre sñejrosne 18.

Bijjeguvvie regijonaale jñh nasjonaale vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresi, kultuvreeatnemi jñh skñhpi bijjeli: Trööndelage jeereldihkie geografijem jñh gellielaaketje histovrijem ãtna. Daate mijjese kultuvrebyjresh vadteme mah leah vihkele joekehts voenges, regijonaale jñh nasjonaale perspektijviste. Goh regijonaale kultuvrebyjresefaamoe dellie lea fylhkentjñelten laavenjasse bijjeguvviem vedtedh kultuvrebyjresi bijjeli mah hijven guvviem vedtieh tröönderen histovrijistie. Regijonaale soejkesje lea hijven ðirrege iedjtjide tjñelkestehedh jñh dagkeres bijjeguvviem darjodh.

Dñhte orre bijjeguvvie lea lissietjaalegisnie Mangfoldige Tröndelag. Lissietjaalegisnie aaj tjñelkestehetebe guktie mijjeh barkeme, eaktoej jñh systeemen bijjre. Mijjeh libie barkoem bijjeguvvine gaertjedamme jñh ajve *kultuvrebyjresh, kultuvreelaanth jñh skñhph* meatan vaalteme mah regijonaale, regijonaale jñh gaskenasjonaale aarvoem utnieh. Bijjeguvviem darjodh *aktegsmojhtesi* bijjeli abpe Trööndelagesne lea stoerre barkoe, jñh dam barkoem tjoerebe mñengnan darjodh.

Doh jeenjemes kultuvrebyjresh, kultuvreeatnemh jñh skñhph bijjeguvvesne leah veeljesovveme aarebi prosessine, v.g. soejkesjinie *Verneplan for kulturmiljø i Nord-Tröndelag, Regional plan for kulturminner i Sør-Tröndelag*, staatehaaltojen bijjeguvvesne kultuvreeatnemi bijjeli stoerre aarvojne jñh *Rijhkeantikvaaren læstosne vaarjeldihkie skñhpi bijjeli*. Muvhth suerkieh lea biejesovveme bijjegãvvan daelie, dan ãvteste mijjeh sñemies kultuvrebyjresh/kultuvreelaanth fããtesiebie juktie dam stoerre gellievoetem vuesiehtidh mejtie fylhkesne utnebe.

Aajkoe bijjeguvviem darjodh regijonaale jñh nasjonaale vaarjelimmievörtegs kultuvrebyjresi, kultuvreelaanti jñh skñhpi bijjeli lea daajroem ãehpies darjodh gaajhkesidie. Dagkeres bijjeguvvie stuerebe daajroem vadta mij areaalesoejkesjeaamhtesinie ãvtese sjugniehtãvva jñh buerebe vñaromem vadta ellies seabradahkesoejkesjimmiem buektiehtidh. Joekoen tjñelth dan mietie gihtjeh, men aamhtesegietedimmie aaj aelhkebe sjãdta fylhkentjñeltesne, jñh jeatjah byögkeles etaath, aajhterh jñh rãajvarimmieaajhterh aaj buerebe daajroem ãadtjoeh dan bijjre mij sjugniehtãvva ãvtese.

Voenges jñh regijonaale perspektijve: Tjielth leah stoerre lutnjemem dorjeme kultuvrebyjresesuerkesne dej minngemes jaepiej. Gaajhkh tjielth Trööndelagesne leah kultuvrebyjresesoejkesjem dorjeme jallh dam darjoeminie. Tjielten soejkesjh leah kultuvrebyjresi bijre mah vihkeles voenges seabradahkese. Daate vihkele ihke gaajhkh årrojeh edtjeh maehtedh iedtjem vuesiehtidh jñh kultuvrebyjresh vaarjelidh.

Daennie regijonaale soejkesjisnie perspektijve lea *abpe* Trööndelage. Gellieh dejstie kultuvrebyjresijstie mah leah vihkeles tröönderen perspektijvesne, leah aaj vihkele orreme nöörjen histovrijasse.

Soejkesjeboelhken sijhtebe joekoen tjiertestidh kultuvrebyjresh, kultuvrelaanth jñh skñhph mah eah leah åvtese lokngesovveme aarebi. Lissine leavloem biejebe kultuvrebyjresidie mah vihkeles histovrijh utnieh ektievoeten jñh demokratijen bijre. Maahtah vielie dan bijre lohkedh bieliekapihtelisnie «Teema 6: Kultuvrebyjresh, ektievoete jñh demokratije.»

Daerpies vielie daajrojne: Bijjieguvvie våaroeminie åtna doh registreeremh jñh daajroem mejtie daanbien utnebe. Muvhtide kultuvrebyjresesåarhtide lea daerpies gemtebe daajroevåaroeminie, goh vñhtsh jñh skñhph. Daejrebe aaj gellie saemien kultuvrebyjresh gååvnesieh mejtie ij leah registreereme jallh dotkeme. Unnebelåhkoeh kultuvrebyjresidie siejhmelaakan, mijjeh fer vaenie daejrebe jiehtedh mejtie gellie jallh vaenie kultuvrebyjresh gååvnesieh. Bijjieguvvie dam vuesehte. Dam maam ibie demtieh, ibie maehtieh veeljedh. Tjoerebe voerkes årrodh disse dennie gukkiebasse barkosne, jñh gosse edtjebe bijjieguvviem revideeredh.

Tijje doekoe bijjieguvvie edtja hijven, tjåanghkies guvviem Trööndelagete vedtedh; geografijen, jielemen, sosijaale jñh etnisiteeten bijre.

Skñhph jñh vñhtsh: Trööndelagen fylhkentjielte lea orre laavenjassh skñhpevaarjelimmien sisnjelen åådtjeme 2021 raejeste. Mijjeh sijhtebe ektiedimmiem lihkebe vuartasjidh gaskem maritijme kultuvrebyjresh jñh vaarjelimmievvörtogs vñhtsh jñh skñhph.

Kultuvrebyjresi jñh kultuvreematnemen mohte, skñhph sijjeste sæjjan vuelkieh. Dan åvteste ibie maehtieh skñhpide vovejnedh goh ajve tröönderen, men tjoerebe dejtie nasjonaale ektiedimmesne vovejnedh. Vñhtsh jñh skñhph leah kultuvremojhtesh mah foeresjimmielaajrojde jñh funksjovvide mearosne govlehtuvvieh, jñh kultuvrebyjresh tjåanghkan ektiedieh abpe laajroen mietie.

Bievne me jñh laavenjostoe dåaresth: Kultuvrelaantine vovejnebe guktie eatneme jñh almetji åtnoe laanteste leah sinsitniem baajnehtamme. Naakenh daejstie sjiere kvaliteeth utnieh jñh hijvenlaakan sjiehtieh aarvojde gorredidh jñh dej bijre bievnedh. Daesnie lihkebe laavenjostoe eatneme- jñh kultuvremojhtesereeremen gaskem jienebh råajvarimmieh sjugniedidh, goh bueriedimmie jñh gorredimmie, jñh daajroem laanti bijre åehpies darjodh bievnenen jñh darjomi tjñrrh.

Tröönderh stoerre iedtjem utnieh histovrijistie. Dah stoerre barkoem darjoeh goh aajhterh jallh jñjtjevyljehke aktöörh mah aevhkinge sjidtieh daan beajjetje ektievoetese jñh båetije boelvide. Akte vuesiehtimmie lea skñhpevaarjelimmie, gusnie jñjtjevyljehke aktöörh leah dah mah leah njueniehkisnie giehtelimmesne jñh gorredimmesne jñh aerpievuekien vætnoedaajroen mietie gijtjie.

Museumh jñh Nöörjen instituhte kultuvremojhtesedotkemasse vihkeles råållam utnieh dovne dotkemisnie, reeremisnie jñh bievniemisnie kultuvreaerpeste, jñh histovrijem sjyötehke darjodh jñh histovrijem perspektijvese biejedh mijjese. Gærjagåetieh jñh våarhkoeh vaarjelieh jñh bievnieh doh tjaaaldh gaaltijh. Juktie dam gellielaaketje kultuvreaerpiem lutnjedh tjoerebe institusjovni jñh organisasjovni dåaresth laavenjostedh.

Vihkele byögkesvoete sjiehteladta guktie gaajhkh tröönderh maehtieh iedtjem utnedh histovrijistie, vierhkievierhtide ektieöörnie jñh sjyötehke byögkes jñh privaate aktöörh skreejrie laavenjostedh. Byöroe råajvarimmieh mah leah sjiehteladteme maanide jñh noeride, jallh råajvarimmieh mah kultuvrebyjresh sjiehteledtieh almetjidie giehpiedamme funksjovnemahtojne, åvtese lutnjedh. Daate faamosne abpe kultuvreaerpiesuarkan.

Råajvarimmieh boelhken 2022 - 2030

- Kultuvrebyjresidie, kulturrelaantide jìh skìhpidè kaarhtese biejedh jìh buerkiestidh bijjeguvvesne info-aarhkine.
- Bievnesh biejedh gåetiesæjrojde, daatabaasese Askeladden jìh kaarhtevuakan GISLink.
- Barkoem jàerhkèdh gellievoetem bijjeguvvesne nænnoestidh jìh dotkemen dan bijre eevtjedh.
- Fierhten jaapetje kultuvrebyjresevierhkiesijjie/seminaare jìh jaabnan dialogetjåanghkoeh jìh plearoeh tjìeltigujmie, staatehaaltoejinie, museumigujmie jìh jìjtjevyljehke aktöörigujmie. Skìhpegaavnedimmieh öörnedh fierhten mubpien jaepien.
- Bievnesh däärjoeöörnegi bijre tjöönghkèdh jìh gaavnoes darjodh jìh dejtie ektieöörnedh.
- Kulturreaerpieproduksjovnh Kulturelle skuvlevoessesè darjodh mah kultuvrebyjresh, kulturrelaanth jìh skìhph våaroeminie utnieh
- Fysiske jìh digitaale bievnesne, KULMIN-filmh vaeljehke kultuvrebyjresijstie,- laantijste jìh skìhpijste.
- Laavenjostedh såemies kultuvrebyjresh jìh kulturrelaanth gorredidh jìh sjiehteladtedh fierhten jaepien.

Teema 2: Staare- jñh sijnjeevtiedimmie

Bieliuilmie Jaepien 2030 hijven vaarjeldihkie kultuvrebyjresh viehkiehtieh sijnje sjugniedidh gusnie hijven veasodh.

Jaepien 2030 ektiedimmiesjugniedimmie viehkehte attraktijve jñh nænnoes staare- jñh sijnjeevtiedimmie sjugniedidh mij vääroeminie åtna sijnje kvaliteeth, sjierevoeth jñh histovrijem.

- Njoelkedassh
- Staate, fylhkentjielte jñh tjielth Rijnkeantikvaaren siejhme staarestrategijem vääroemasse biejjieh sijn reeremisnie, jñh bigkemeaamhtesenjoelkedassh eadtjohkelaakan nuhtjeh kultuvrebyjreseaarvojde vaarjelidh
 - Dajvine gusnie daerpies bigkedh tjielth kvaliteetem registreerih dejnie bigkeme, arkeologeles, kruana jñh plaave kultuvrebyjresinie, jñh tjielkestehieh dahkoenuepiem söökesåbpoe bigkedh dan varke gåarede. Fylhkentjielte jñh Saemiedigkie viehkiem faalehtieh gosse daerpies.
 - Byögkeles aajhterh edtjeh hijven åvteguvvine årrodh jñh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh transformasjovnem gåetijste salkehtieh goh voestes alternatijve sijnje ryjvestidh jñh orre bigkedh.
 - Tjielth råajvarimmieaajhterh soejkesje- jñh bigkemeaamhtesinie haestieh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jñh jeatjahtehmem gåetijste salkehtidh goh voestes alternatijve sijnje ryjvestidh jñh orre bigkedh.
 - Tjielth giehtjedieh söökebe bigkeme jñh råajvarimmie staarerommesne, daaletje kultuvrebyjresh krööhkestieh gosse lea volumen, hammoedimmien jñh materiaaleåtnoen bijre.
 - Fylhkentjielte, Saemiedigkie jñh tjielth sjiehteledtie ihke daajroe kultuvreaprien bijre staarine jñh sijnje læssanieh jñh juakasuvvieh soejkesjæjjaj, arkiteekti, bigkiji, vjtnesjæjjaj jñh jeatjah aktööri gaskem.
 - Tjielth dan varke goh gåarede ræhpasvoetese jñh meatanårroemasse sjiehteledtie, jñh huksieh soejkesjeh jñh råajvarimmie vääjnesasse bætieh jñh dej bijre beavna guktie konsekvensh tjyölkehke sjidtieh gaajhkesidie.

Vuartesjh aaj njoelkedassh areaalesojkesjimmien bijre sæjroe 18.

«Sijnjeevtiedimmie goh praksise lea eadtjohkelaakan viehkiehtidh sijnje sosijaale, kulturelle jñh/jallh fysiske kvaliteeth evtiedidh daan normatijve ulmien mietie ihke sijnje edtja dan murreds jñh attraktijve årrodh goh gåarede gaajhkide utniejidie jñh iedtjedåehkide» (Håvard Teigen jñh Dag Jørund Lønning).

Vihkeles bieli Trööndelagen histovrijstie lea ektiedamme staaride jñh sijnje evtiedæmman tijnje doekoe. Guktie dah Leah biejesovveme jñh guktie dejtie hammoedamme, mijjese daajroem vedtieh guktie tröönderh veasoejin, barkin jñh årroejin. Doh dejpeladtje giejh akten gellievoeten bijre soptsestieh ovmesse kultuvrebyjresijstie mearoegaedtien luvhtie vaerien gåajkoe, jñh viehkehte mijjen staaride jñh sijnje sjierevoetem jñh identiteetem vedtedh.

Man vijries jñh giengeles histovrije lea, lea vihkele guktie sijnje dåajroe jñh guarkoe, jñh årromelastose, attraktiviteetese jñh fealadassese skreejrehte. Lissine gåetide lea aaj vihkele meatan vaeltedh gaskem jeatjah arkeologijem, saemien kultvremojhtesh, nommeaerpievukieh jñh industrijemojhtesh.

Staare- jñh sijnievtiedimmie lea maehdedh haestemh jñh nuepieh vuejnedh. Doh jeenjemes staarh jñh sijnieh haestemh utnieh goh stoerre bijlevalkese, jarkelamme äsesiestimmiemöönstere, ärröjejarkelimmie jñh ahkedh stuerebe krievenassh almetjh edtjeh söökesäbpoe bigkedh. Nuepieh lea staari sjñdtemem jñh bigkemedeadtovem balanseeredh vaarjelimmie dejstie dejpeladtje staarebyjresijstie juktie hijven ärrömesijjeh sjugniedidh. Seamman tijjen almetjh jñh jñh sijnijste juhtieh mah gääroes lokaalh sjugniedieh, jñh jarngh mah leah vaahresne sijnen funksjovnem dasedh goh äsesiestimmie- jñh gaavnedimmiesijjie. Kultuvrebyjresh leah vihkeles vierhtieh mejtie lea vihkele vaarjelidh jñh nuhtjedh gosse sijnieh leah jarkelimmesne. Juktie lyhkesidh attraktijve jñh nænnoes staarh jñh sijnieh evtiedidh, dellie vihkele hijven balaansem vaarjelimmien jñh evtiedimmien gaskem gaavnedh. Söökebe bigkedh kvaliteetine jñh orre gäetieh mah dejtie dejpeladtje byjresidie krööhkestieh, jeereldihkie jñh dääjreseræjhkoes sijnieh vedtieh mah aajmoem jñh sjñerevoetem vaarjelieh.

Akten guhkiebasse jñh nænnoes reeremen tjñrrh Trööndelagen histovrijes kultuvrebyjresijstie mijjen staari jñh sijniej sjñerevoete jñh identiteete veaksahkåbpoe sjidtieh. Dñhte histovrijes tsäeptsie ektiedimmien sjugnede jñh garmeresvoetem vadta jñtse sijnien bijjelen. «Vaarjelimmie ätnoem tjñrrh» lea nænnoes strategije mij ätnoem, orresistie ätnoem jñh jarkelimmien bäärasåbpoe gätijste eevtjie.

Mijjen staarh jñh sijnieh leah ektie kultuvrearpe maam ektesne tjoerebe guhkies perspektijvesne reeredh bæetije boelvide. Seamman tijjen tjoerebe dam ätnose vaeltedh jis edtjebe attraktijve jñh jielije voenges seabradahkh sjugniedidh gusnie hijven veasodh, jieledh jñh barkedh daanbien. Maahta dam hoksedh akten attraktijve jñh nænnoes evtiedimmien tjñrrh EN:n nænnoesvoeteulmiej mietie, gusnie ektiesjugniedimmie, ärröje-involveereme, dääresthfaagelesvoete, daajroe, evtiedimmiebarkoe jñh sirkulæreknomije leah bielie loetemistie.

Rääjvarimmieh boelhken 2022 - 2030

- Prosjektem Kultuvrevojhtesh tjñeltine jäerhkedh. Tjñeltide bñhkedidh
- Daajroem kultuvrebyjresi bijre geerjehtidh staate- jñh sijnievtiedimmesne viermiebigkemen, seminaari, kuvsji jñh ööhpehtimmien tjñrrh arkiteektijste jñh staaresoejkesjäjjijste
- Pilovtine ärrödh evtiedimmien bijre kultuvrebyjresijstie staarine, laavenjostosne jñenebi tjñeltigujmie
- Vuesiehtimmieväärhkoe jñh bñhkedæjjine ärrödh söökebe bigkemen jñh sjñehtedimmien bijre
- Vuesiehtimmieväärhkoe moenemigujmie jñh njoelkedassigujmie mejtie tjñelth maehdieh sijnen tjñeltesoejkesjinie jñh reguleeremesoejkesjinie nuhtjedh
- Laavenjostoe aajhterigujmie jñh jñtjevyljehke organisasjovnigujmie, engasjemangese jñh meatanärröemasse sjñehteladtedh
- Nuepide vääjnoes darjodh mah leah soejkesje- jñh bigkemelaakesne mieriedimmiejgujmie mah kultuvrebyjresidie gorredieh

4 Gærhcoe jįjtjemse speejelde Nordenbergengårdenisnie. Levangerr lea vaarjelamme goh kultuvrebyjrese staaren historijes evtiedimmien jįh arkitektuvren gaavhtan. Guvvie: Tove Nordgaard/Levanger tjielte

Teema 3: Vætnoe jñh iebneproduksjovne

Bielieulmie

2030 libie smaave jñh stoerre gætievaarjelimmiejarngh tseegkeme gaajhkine regijovnine Trööndelagesne.

2030 hijven dåårrehtimmiem vytnesjæjjijste vi utnebe vñhntse- skñhpe- , jñh gætievaarjelæmman.

Njoelkedassh

- Fylhkentjñelte edtja dej gaavnoes regijonaale regijonaale faagebyjresigujmie, museumigujmie, tjñeltigujmie jñh saemien gñele- jñh kultuvrejarnigujmie laavenjostedh juktie gætievaarjelimmiejarngh tseegkedh jñh evtiedidh.
- Tjñelth doh voenges gætievaarjelimmiejarngh vierhtine nuhtjeh v.g. dennie guhkiebasse barkosne kultuvrejarnghesoesjkesijstie, bigkemeaamhtesisnie jñh gñetedimmesne sjñere byjreseråajvarimmijste laanteburresne (SMIL-vierhtieh)
- Mijjeh jñelemeevtiedæmman smaave, voenges sieltide sjñehteladtebe mah Leah viedteldihkie aerpievuekien væt nose jñh iebneproduksjovnese gaajhkine tjñeltine.
- Trööndelagesne orresistie åtnoem, gætievaarjelimmiejarngh jñh aerpievuekien væt noem biejjieöörnegasse biejebe skuvline jñh ööhpehtimmesne gaajhkine faagine gusnie lea sjñehteles.
- Mijjeh eadtjohkevoetese jñh jñjtjevyljehkevoetese sjñehteladtebe vñhntse- jñh skñhpevaarjelimmiejarngh sisnjelen.
- Fylhkentjñelte nupeide nænnoste minngieööhpehtæmman jñh lierehtæjjaöörnegidie gætievaarjelæmman jñh vñhntse- jñh skñhpevaarjelæmman.
- Staate, Saemiedigkie, fylhkentjñelte jñh tjñelth daerpies maahtoem krieveh barkosne jñjtsh vaarjelimmievyrtegs gætine jñh nænnoestimmine dåarjoen bijre skñhpe- jñh gætievaarjelimmiejarngh prosjektide.

Vætnoe jñh iebneproduksjovne lea bieli mijjen immaterijelle kultuvrearpeste. Bielelen daajroem utnedh guktie mij akt aerpievuekien mietie dorjesovvi, mah iebnh mah åtnasovvin jñh gubpede dejtie reebli, ij darhkh maehhtieh dam materijelle kultuvrearpiem gorredidh bætetjen aajkan.

Gåetievaarjelimmiejarngh – desentraliseereme maahtoe. Orre stoerredigkiebievnese

kultuvremojhtesereeremasse, Bievn. St. 16 (2019-2020) Orre ulmieh kultuvremojhtesepolitihkesne (Nye mål i kulturmiljøpolitikken), vætnoemaahtoem jïh raeriestimmiedienesjh vierhkievierhtine tjierteste akten hijven kultuvrebyjresereeremasse, jïh bievnese ulmiem eadtjohkevoeten, nænnoesvoeten jïh gellievoeten bijre jaksedh. Aaj Trööndelagesne joekoen daerpies voenges aktöörigujmie tjieltine, mah gaavnedimmiesijjine, viermiebigkijinie jïh bievniesijnie sjihtieh gaajhkine bielne fylhkeste. Raeriestimmie jïh bihkedimmie aajhteridie gåetijste jïh vïnhtsijste sijhtieh joekoen vihkele årrodh dan praktikheles dävome- jïh gorredimmiebarkose. Dam libie gaskem jeatjah vuajname vearteneaerpedajvesne Rørosregijovnesne, gusnie Gåetievaarjelimmiejarnge (Bygningsvernensenteret) Rørosmuseumisnie lea mahte 20 jaepieh giehtelamme.

Gåetievaarjelimmiejarngh, jallh voenges

maahtoejarngh kultuvrebyjresasse jïh

gåetievaarjelæmman, maehtieh viehkiehtidh vytnesjæjjah dåårrehtidh, jïh iedtjem sjugniedidh aerpievuekien vætnose jïh iebnedaajrose. Dah maehtieh kuvse- jïh lieremeareenine årrodh. Daate sæjhta aaj effekth vedtedh jieliemasse, jïh maahta jienebh skreejrehtidh sieltigujmie giehtelidh gåetievaarjelmien, skihpevaarjelmien, voenesaakoej, skåajjebarkoen, iebnedarjomen jïh jeatjah faagi sisnjeli.

Demograafeles jïh geograafeles joekehtsi gaavhtan Trööndelagesne mijjieh tjoerebe daejtie gåetievaarjelimmiejarnge joekehtslaakan öörnedh, jïh sijhtieh joekehts sisvegem åadtjodh mij lea dej regijovnese sjihtedamme. Jis dagkerh regijonaale maahtoejarngh edtjeh lyhkesidh, dah tjuerieh voenges viedteldimmiem utnedh. Tjoerebe nåhtoem vaeltedh joe tseegkesovveme byjresijstie, goh museumh, staareantikvaarh, saemien giele- jïh kultuvrejarngh jïh jeatjebh. Ektie gaajhkesidie lea dah kuvsjh, bihkedimmiem jïh raeriestimmiem faalehtieh privaate aajhteridie, tjieltide jïh jeatjabidie.

Lissine iemie ussjedidh dov joekehts jarngh fiereguhten teemam utnieh, fiereguhten joekehts sijjien mietie jïh joe tseegkesovveme faagebyjresi mietie. Maahta vuesiehtimmiem gaavhtan gaskoeaaltevætnoe årrodh, moeregåetieh staarine, saemien gåetieh, mearoegaedtielkultuvre, teknikheles jïh industrijelle kultuvremojhtesh, transformasjovne, orresistie åtnoe jïh jeatjah sjyöhteheke teemah.

Vætnoe – iedtjegåaskome jïh ööhpehtimmie. Doh nænnoesommes gåetieh leah dah mah joe tjåadtjoeh. Dan åvteste mijjieh goh seabradahke tjoerebe maahtoem utnedh dovne vaarjeldihkie, vaarjelimmievörtegs jïh jeatjah gåetieh vaarjelidh jïh bueriedidh. Tjoerebe praktikheles faagh jïh vætnoefaagh nænnoestidh, jïh voerkesvoetem sjugniedidh gorredimmiem bijre. Dan åvteste daajroe aerpievuekien vætnoen jïh gåetievaarjelmien bijre tjuara gaajhkine daltesinie skuvlesne, maanagierten ræjeste lierehtimmiem raajan maadthskuvlesne jïh jårhkeskuvlesne.

Baakoetjerte

gåetievaarjelimmiejarnge:

Mijjieh baakoetjertem gåetievaarjelimmiejarngh nuhtjebe dan åvteste daate lea baakoetjerte mejnie vaane sjihteme byjresisnie. Rijhkeantikvaaren barkoen gaavhtan *Maahtoejarnge kultuvrebyjresasse jïh gåetievaarjelæmman*, mijjieh mielebe daah jarngh edtjeh maehdedh joekehts barkoeh jïh maahtoem utnedh, mij aaj vielie goh gåetieh feerhmie – vuesiehtimmiem gaavhtan maahtoe kultuvrebyjresen, kultuvrelaanti jïh skihpi bijre.

5 Dimperebarkije jñ raeriestæjjan Einar Strand vuesehte gutkie fealloeh rahkeste vætnoebiejine Jämtliesne.i. Guvvie: Hilde Tokle Yri/TRFK

Aaj daerpies minngie- jñ jåarhkeööhpeptimmine dejtie vytnesjæjjide mah joe giehteleminie. Byörebe dovne aelhkie kuvsh jñ formaliseereme minngieööhpeptimmiem vytnesjæjjide utnedh mah sijhtieh jñjtjemse spesialiseeredh.

Daelie NTNU bachelorööhpeptimmiem åtna teknikkeles gåetievaarjelimmesne, mij lea jollemes spesialiseereme maam laantesne utnebe daelie. Daate ööhpeptimmiem almetjh geasa abpe laanteste. Sijhtebe aaj faalenassem nænnoestidh gåetievaarjelimmesne jñ aerpievuekien vætnosne jollebe barkoefaageles daltesisnie Trööndelagesne. Sijhtebe dam laavenjostosne darjodh faageskuvligujmie jeatjah bielne laanteste, v.g. Fagskolen Innlandet jñ Fagskolen i Hordaland, jñ sijhtebe dam ektiedidh don faagebyjresasse mij joe lea fylhkesne.

Ïebneproduksjovne – voenges vierhtieh. Aerpievuekien daajroe ïebni bijre lea åtnoen bijre voenges jñ joekoen sjiehteles ïebnijste ovnessie ulmide. Daate lea suerkie mij lea daajroen raejeste skåajjen, jåartan jñ sjidtemetsiehkien bijre, akten gaervies dorjesasse ståaposne jallh vierhkiesijjesne, jñ gorredimmien jñ dåvvomen raajan daejstie. Aerpievuekien åtnoe ïebnijste lea aaj vierhtienuhtemen jñ nænnoesvoeten bijre, jñ sæjhta joekoen vihkeles faktovrine årrodh juktie bigkemesuerkiem kruanasåbpoe suarkan darjodh.

Buerebe nuhteme voenges skåajje- jñ ïebnevierhtijste sæjhta gaagnine årrodh jieliemassese tjjeltine. Daanbeajjetje skåajjejeleme ij Leah sjiehtedamme don ïebnedaerpiesvoetese maam kultuvremojhtesevaarjelimmiem åtna daanbien. Jis buektehte skåajje-aajhterh jñ voenesaakoeh laavenjostedh tjoehpemen jñ ïebneveeljemen bijre, maehetebe voenges ïebnh reaktoe kvaliteeteste åadtjodh.

Sjiffere lea aaj akte iebne man mietie gihtjesåvva gosse edtja båeries gåetieh davvodh jñh orre gåetide. Guhkies aerpievuekie sjiffereproduksjovnine Trööndelagesne. Akte vuesiehtimmie lea sjiffere Skierdeste, jñh sjifferespealhkoeh daesnie leah vihkeles voenges kultuvremojhtesh. Tjoerebe dejtie gorredidh, seamma tijjen goh mineraalelaakh tjuerieh sjiehteladtedh ihke gåarede voenges, smaaveskaala sjiffereproduksjovnem aelkedh juktie gihtjemem orre sjifferen mietie illedh.

Aerpievuekien bigkemisnie guhkies aerpievuekieh sirkulæreekonomijese jñh orresistie åtnose. Sjiehteladtedh orresistie åtnose bigkemeiebnieste jñh bigkemebielijste sæjhta aaj mijjem viehkiehtidh vierhtide gorredidh mejtie joe utnebe. Desnie gusnie tjuara gåetieh ryjvedh, byöroe gaajhkh bielieh orresistie nuhtjedh jallh resirkuleeredh.

Råajvarimmieh boelhken 2022 – 2030:

- Maallem gåetievaarjelimmiejarngide evtiedidh jñh jarngide tseegkedh
- Viermieh tseegkedh jñh juhtedh
- Ööhpehtimmiefaalenassh evtiedidh laavenjostosne Kulturelle skuvlevoessine, Seksjovnine ööhpehtæmman, ovmessie ööhpehtimmieinstitutjovnigujmie jñh lierehtimmiekontovrigujmie.
- Haestedh vætnoesieth dotkemem åtnose vaeltedh aerpievuekien daajrose sijjen barkosne
- Systeemh evtiedidh juktie orresistie nuhtjedh bigkemeiebnh jñh iebnebaanghkh.

Bievnesesæjroe: Vínhtse- jìh skìhpevaarjelimmie

Vínhtsh jìh skìhph leah kultuvremojhtesh mah govlehtuvvieh foeresjimmielaajrojde jìh funksjovvide mearosne, jìh kultuvrebyjresh mearoegaedtien mietie ektiedieh. Naemhtie gellie vínhtsh jìh skìhph sijhtieh bieline årrodh aktede stuerebe kultuvrebyjresistie mij mahta jienebh fylhkh jìh nasjovnh feerhmedh.

Skìhpevaarjelimmie lea faamosne gaajhkide vínhtside, dovne mearoegaedtesne jìh sislantesne. Vínhtsh leah ræhpas vínhtsh bieleden etaasje (raajan 40 fot), mearan skìhph lea ånnetji stuerebe vínhtsh (bijjelen 30 fot), etaasjine.

Skìhph jìh vínhtsh maehtieh joekehts vaarjelimmiestatusem utnedh. Trööndelagesne 16 skìhph vaarjelimmesne utnebe. Daah latjkoem utnieh Rìjhkeantikvaarine, jallh latjkoem darjoeminie Rìjhkeantikvaarine daelie, gusnie aajhtere jìjtjemse åelede skìhpem vaarjelidh antikvariske prinsihpi mietie. Gosse dam darjoeh dellie reaktam utnieh däärjoem ohtsedh dävvoemasse. Maahtah vielie lohkedh teeman bijre daesnie: [Fartøyvern - Riksantikvaren](#).

DS «Hansteen» lea akte dejstie vaarjelamme skìhpijste mij sielkedahkem Trööndelagesne åtna. DS «Hansteen» lea akte siglegåavoeskìhpe bigkesovveme 1866 Nylands mekaniske verkstedesne sieltese Norges geografiske oppmåling (Statens kartverk). 1898 skìhpe duakasovvi Innherad Forenede Dampskipsselskapese goh voenges vínhtse Tråantefjovlesne. Daan biejjien stiftelse seamma nommine DS Hansteenem eekie, jìh Museene i Sør-Trøndelag diedtem utnieh gihtelimmien åvteste. Skìhpe lea Nidelvesne, Sjøfartsmuseeten lìhke.

Kjerknesvågesne Inderøyenesne jeekta Pauline sov sielkedahkem åtna. Jeektah leah foeresjimmieskìhph guhkies aerpievuekiejgumie guhkiem. Tråantefjovlen mehkesne, Verranisnie, Mosvikesne, Inderøyenesne jìh Stientjesne jeektabigkeme tjarke sjìdtedi 1870- jìh 1880- jaepiej. Pauline aalkoelisnie bigkesovvi gaertienisnie Leknes Inderøyenesne 1860. Mænngan jorkesovvi,

6 Fjovlesne jeektine Pauline. Egge museum jeektam eekie. Jeekta lea daelie guktie lij ovrehte 1897. Guvvie: TRFK

nommem Pauline åadtjoeji jïh foeresjimmeskihpine åtnasovvi Bergenen luvhtie Arkhangelsken gåajkoe.

Teema 4: Klijma

Bielieulmie 2030 libie vaahram goerehtalleme jïh giehpiedamme ihke klijmajarkelimmieh maehtieh præåsehke kultuvrebyjresh eerjedh.

2030 tröönderh eeremasth sijhtieh gåetieh orresistie nuhtjedh sijjeste dejtie rijvestidh jïh orre bigkedh.

Njoelkedassh

- Museumh, Staatehaaltoje jïh fylhkentjïelte hijven bihkedimmiem vedtieh, jïh ektiedimmien biïre soptsestieh klijman jïh kultuvrebyjresen gaskem
- Tjïelth vaahra- jïh præåsehkevoetetanalyjsh darjoeh jïh råajvarimmiejgumie nierhkieh præåsehke kultuvrebyjresinie laavenjostosne Staatehaaltoejinie, fylhkentjïeltine, Saemiedigkine jïh dagke jeatjah sjyöhtehke aktöörigumie.
- Reereme, råajvarimmieaajhterh jïh aajhterh kultuvrebyjresijstie viehkiehtieh klijmagaasseluejhtiemidie giehpiedidh jïh hijven byjresereeremasse gorredimmien jïh dåvvomen tjïrrh kultuvrebyjresen premissine
- Tjïelth, Saemiedigkie jïh fylhkentjïelte klijma- jïh energijeeffektiviseeremeråajvarimmieh eevtjeh mah eah kultvrehistovrijes aarvoeh eerjh
- Byögkeles aajhterh åvtene vaedtsieh goh hijven vuesiehtimmie jïh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jïh transformasjovnem gåetijste salkehtieh goh voestes alternatijve sijjeste rijvestidh jïh orre bigkedh
- Tjïelth råajvarimmieaajhterh soejkesje- jïh bigkemeaamhtesisnie haestieh orresistie åtnoem, jeatjah åtnoem jïh transformasjovnem gåetijste salkehtidh goh voestes alternatijve sijjeste rijvestidh jïh orre bigkedh
- Fylhkentjïelte jïh tjïelth åtnoem klijmagaassebudsjedtem gåetide eevtjeh mij abpe bigkemeprosessem jïh gåetiej jieledeitjem feerhmie

Hijven reeremen tjïrrh kultuvrebyjresijstie mijjeh klijmam, byjresem jïh eatnemen gellievoetem krööhkestibie. Seamma tijjen viehkiehtibie attraktijve voenges byjresh sjugniedidh.

Klijmajeatjahteheme sæjhta jiehtedh dovne giehpiedimmie klijmagaasseluejhtiemistie jïh sjïehtedimmie akten jarkelamme klijmese. Klijmajeatjahteheme kreava mijjeh aktem sirkulærekonomeles åssjaldahkem våaroemasse biejebe guktie mijjeh maehete jïjtjemem bæetijen aajkan jeatjahtehedh. Nöörje ulmine åtna klijmagaasseluejhtiemidie giehpiedidh 50-55 % åvtelen 2030, viertiestamme 1990-daltesinie. [Trøndelags strategi for klimaomstilling](#) nasjonaale ulmieh fulkie giehpiedimmien biïre klijmagaasseluejhtiemijstie jieniebinie suerkine, gaskem jeatjah teeman sisnjelen bigkeme. Lissine ulmine utnebe Klijmanænnoes Trööndelagen biïre åvtelen 2030. Daate sæjhta jiehtedh dellie tjuara præåsehkevoetem goerehtalledh, sjïehtedæmman soejkesjidh jïh råajvarimmiejgumie nierhkiedh juktie klijmajarkelimmide dåastodh. Kultuvrebyjresesuerkie dovne daajroem jïh maahtoem åtna mah maehtieh jeatjahtehiemisnie åtnasovvedh bæetijen æjkien seabradahkese vuelege luejhtemigumie.

Kultuvrebyrese jïh klijmavaahra

Mijjeh kaarhtem dorjeme tjïelten soejkesjæmman. Dihte Trööndelagen kultuvrebyjresem vuesehte jïenebi ovnessie kaarhtegiertieh joekehts klijmavaahrijste. Daesnie vuesiehtimmien gaavhtan gaavna dajvh mah leah vaahresne mietskedh, dajvh mah vielie ebriem åadtjoej, væjroe- jïh dulvievaahram utnieh, gusnie sneehpeslæjrievjïh bæjjanamme mearoe, jïh mah kultuvrebyjresh mah dajvine gååvnesieh. Kaarhtem orreste gosse orre daate gååvnese.

Klijmasjiehtedimmie: Klijmajarkelimmieh seabradahkem baajnehtieh daan biejjien, jih sijhtieh jãerhkedh dam darjodh bãetijen aejkien. Dah sijhtieh skaarah vedtedh mijjen kultuvrebyjresidie dan åvteste veareldede baahkebe jih lovvebe sjædta, mearoe bæjjene jih vaahra læssene vielie mietske, erosjovne jih værsjoe sjædta. Mijjeh lissiehtamme, orrestamme, sjyõhtehke jih kvaliteetegorredamme daajroem daarpesjibie guktie maehete skaarah hõõptedh, jih vaahra- jih præåsehkevoeteanalyjsh tjirrehtidh mah kultuvrebyjresh tjieeltine feerhmieh. Tjoerebe aaj maehetedh råajvarimmiejgujmie nierhkedh mah vaahram giehpiedieh, goh gorredimmie olles dajvh sovvehth jih arkeologeles lokaliteeth gorredidh. Vihkele maahtoem lissiehtidh voenges bigkemevuekiej jih vætnoeaerpievuekiej bijre, jih iebnigujmie bigkedh mah dajveste bãetieh, mah guhkiem ryõhkoeh jih sijjide sjiehtieh. Byõrebe aaj åtnose vaeltedh orre teknologijem mij voenges bigkemevuekieh vielie sjiehteles dorje klijmajarkelimmieh gietedidh.

Giehpiedimmie klijmagaasseluejhtiemijstie: Doh nænnoesommes gåetijste Leah dah mah joe tjåadtjoe. Bigkemesuerkie medtie 40 % abpeveartenen energijeåtnoem åtna, jih medtie 30 % abpeveartenen klijmagaasseluejhtiemijstie. 80 % luejhtiemijstie suerkeste bigkemevaarõjste bãetieh. Gåetieh jealadehtedh byjresem vaenebem baajnehte goh rijvestidh jih orre bigkedh. Mijjen kultuvrebyjresh Leah dan åvteste vihkeles vierhtieh. Vaarjelimmie, orresistie åtnoe jih bueriedimmie gåetijste mah joe gååvnesieh stoerre nuepieh utnieh stoerre klijmadienesth vedtedh goh energijespååremh, vaenebe slaavvoe jih klijmagaasseluejhtemh.

Gosse edtja daaletje gåetieh vaarjelidh jih dejtie gorredidh goh sirkulære vierhtieh, tjoerebe daajroem utnedh gorredimmien, vaarjelimmien, jealajehtemen jih bueriedimmien bijre energijevedtiemistie. Tjiele tjuara nuekie daajroem orresistie åtnoem jih transformasjovnen bijre utnedh bigkemeaamhtesegietedimmesne, jih nuepieh krievenassh buektedh soejkesjegietedimmesne. Tjiele- jih orrestimmiedepartemeente lea jarkelimmien raeriestamme staaten soejkesjenjoelkedassine klijma – jih energijesoekesjæmman jih klijmasjiehtedæmman: «Tjiele byõroe vuarjasjidh mejtie jealajehteme jih orresistie åtnoe gåetijste tjåanghkan vualngamme lea nænnoesåbpoe vuekie juktie klijmagaasseluejhtemh giehpiedidh goh reguleeredh rijvestidh.» (Govlehtimmienotaate II 30.06.2021 Aamhtese 21/2623 KMD)

Raeriestimmie sæjhta jiehtedh tjiehlth maehetieh krievenassh buektedh dokumentasjovnese klijman gaavhtan råajvarimmieaajhteridie reguleeremeaamhtesinie. Akte bihkedimmie sæjhta maam akt jiehtedh mij edtja sisveginie årrodh dokumentasjovnesne jih mah vuekieh mah edtjeh åtnasovvedh juktie klijmakonsekvensen rijvestimmeste vuarjasjidh.

Byõgkeles eekereerijh maehetieh eadtjohke baajnehtæjjine årrodh jih hijven vuesiehtimmie årrodh viehkine vaarjelidh jih orresistie nuhtjedh. Aajhterh maehetieh krievenassh buektedh klijman bijre jijtsh bigkemestillemisnie, naakede maam jeenjesh darjoe danbien. Vihkeles dirrege daennie barkosne maahta jieledanalyjsh gåetiej bijre utnedh, jih ovmesse alternatijvh dokumenteeredh, dej ållesth klijmabaajnehtimmie jih vierhtieåtnoe.

Råajvarimmieh boelhken 2022 – 2030:

- Kaarhte klijmabaajnehtimmien bijjelen kultuvrebyjresidie jih kultvreetnamidie
- Viermie, vuesiehtimmievåarhkoeh jih bihkedimmie
- Dotkeme-, pilovte jih maahtoeprosjekth orresistie åtnoen, jeatjah åtnoen jih sirkulærekonomijen bijre

7 Noerhte-Statland Namdalseidesne 2014. Væjroe stoerre mearoebåarojne mænngan stoerre skaarah darjoejin. Guvvie: NTFK

Teema 5: Dääjresejielemh

Bielielumie 2030 gellielaaketje kultuvrebyjresh Trööndelagesne mejnie jienebh guessine minnieh

2030 kultuvrebyjresh jñh soptsesh leah vâarome jielemeevtiedæmman jñh orresjungenen dorjesidie

Njoelkedassh

Mijjiej råajvarimmieh jielemen vöoste kultuvrebyjresisnie prioriteerebe mah daejtie tsiehkide illieh:

- Kultuvrebyjresh gusnie prinsihph nænnoesvoeten bijre leah vâaroemasse biejesovveme evtiedæmman
- Kultuvrebyjresh gusnie råajvarimmieh leah nænnoestamme otnjegen mietie Scenariosne 2030 opplevseregion Trøndelag jñh konseptine trønderske gjestebud, trønderske underverk jñh trønderske naturgleder.
- Kultuvrebyjrese gusnie evtiedimmiebarkoe sjugniehtávva goh dâaresthfaageles laavenjostoe aalkoven raejeste.
- Kultuvrebyjresh mah leah jarngesne Trööndelagen histovrijisnie, mah guessieaktiviteetem jñh gellievoetem hijven sjehteladteme guessieulumieh nænnoestieh.
- Kultuvrebyjresh mah maehtieh bieline sjidtedh ellies dâåjresefaalenasseste

Råajvarimmieh kultuvrebyjresinie mah saemien jñh unnebelåhkoej jielemem, gielem jñh kultuvrem vâajnoes darjoeh jñh eevtjiej, edtjiej dej jñjtsh premissine dorjesovvedh.

Dääjresh Trööndelagesne lea Strategijesne aarvoesjugniedæmman (*Strategi for verdiskaping*) defineereme goh gellieligke darjomh, severdigheter jñh byjresh mejtie Trööndelage maahta voenges årroejdie jñh guesside faalehtidh. Daah maehtieh viedteldihkie årrodh beapmose, eatnamasse, kultuvre jñh kultuvreaarpan jñh öörnemidie mah leah vihkeles dovne regijonaale jñh nasjonaale. Kultuvrebyjresh jñh kultuvrearperie vâaromem vedtieh dâåjredh, jñh vihkeles bielle dehtie dâåjresebaseereme aarvoesjugniedimmeste Trööndelagesne. Soptsesh jñh kultuvrebyjresh sjjerevoetem jñh identiteetem vedtieh jñh viehkietieh guktie Trööndelage maahta ellies jñh ållesth dâåjresedorjesh faalehtidh.

Trööndelagen giehtjelimmiefaamoe: Ij leah ajve doh åehpemes kultuvrebyjresh mah leah iedtjije guesside, men aaj kultuvrebyjresh jñh soptsesh tröönderi jieleden bijre aarkebiejjien tñjje doekoe. Mijjiej giejh mijjen minngesne bieje eevre don tñjjen raejeste gosse doh voestes almetjh mijjen eatnamasse böötin vielie goh 12000 jaepiej juassah.

Trööndelagen potensijaale lea gaajhke maam tröönderh leah sjugniedamme jñh jñjtje sjugniedieh. Daate faamoe lea voenges iedtjesne, aajhterevoetesne jñh garmeresvoetesne jñjtsh kultuvrebyjresi bijjeli. Soptsesh gaavnebe gaskem jeatjah heannadimmie jñh sijjine, beapmoeproduseentine jñh

almetji luvnie. Voenges årroj jih jijtjevyljehkevoete leah dan åvteste vihkeles dååjreseevtiedimmesne, goh gåassoehæjjah jih goh soptsestæjjah.

Saemien gieles, kultuvre, jieleme jih seabradahke leah vihkeles bielie Trööndelageste jih tröönderen kultuvreærpeste. Saemien kultuvrejhtesh goh gåetieh, gåetiesijjeh, aernieh, gaelmieh jih sjieledimmiesijjeh, leah vihkeles daajroegaaltije saemien jieledevuekiej bijre. Gelline saemien årromebyjresinie doh bäärasåbpoe kultuvrebyjresh leah bielie aktede jielije aerpievuekeste. Saemien aerpievuekien daajroe, gieles jih perspektijvh tjuerieh vihkeles biehkine vuajnalgidh barkosne dååjresigujmie jih soptsesigujmie Trööndelagesne, jih tjuerieh saemiej premissi mietie årrodh.

Jis såemies kultuvrebyjrese edtja guessieh åadtjodh, tjoerebe barkoem kultuvrejhtesigujmie, ålkoiejeliedinie, jijtjevyljehkevoetine, tjeahpojne, kultuvrine, teknologijine jih jielieminie ektiedimmesne vuejnedh. Ovmessie faagesuerkieh tjuerieh ektie ulmien vööste barkedh, jih sinsitniem væjkele darjodh. Laavenjostoe paraplyen nuelesne Røros bergstad jih Circumferensen dam hijvenlaakan vuesehte.

Scenario 2030 dååjreseregijovne Trööndelagete: Barkoe kultuvrebyjresinie dååjresebaseereme aarvoesjugniedimmesne Trööndelagesne, doh golme konsepth vääroeminie åtna Scenariosne dååjresejeliemidie Trööndelagesne: Trønderske gjestebud, Trønderske underverker jih Trøndersk naturglede. Kultuvrebyjresh vihkeles sijjiem daejnie konseptine utnieh, jih nuepiem vedtieh gellievoetem hoksedh jih gaajkhk bielieh Trööndelagen histovrijstie feerhmedh. Konsepti sisvege lea immaterijelle kultuvreærpie, jih tröönderen jih saemien kultuvre dååjreseevtiedimmesne. Gorredidh jih evtiedidh sjierevoetem kultuvrebyjresinie hijven byjresh vadta bievnemisnie jih dååjresinie, dovne ålkone eatnamisnie jih staarebyjresinie. Bievneme beapmoen, musihken, vætnoekultvren jih eatnemeærpien bijre dam hijvenlaakan vuesehte, jih naakede man mietie åestijh gihtjeh. Dan åvteste vihkele daejredh maam åestijh sijhtieh dååjresebaseereme aarvoesjugniedimmesne.

Scenario 2030 dååjreseregijovne Trööndelagete.

2019 Trööndelagen fylhkentjiele scenarioprojektem dååjresejeliemasse Trööndelagesne bæjhkoehi. Prosjekte lea vielie daajroem vadteme dååjresejielemi bijre, jih otnejegem vadteme juktie Trööndelagem evtiedidh goh dååjresedestinasjovne 2030 vööste.

Såemies aejkien guessieh maehetieh maajsojne sjidtedh kultuvrebyjresasse, voenges seabradahkese, aajhteridie jih utniejidie. Tjuara vääroemasse biejedh man jijnjem kultuvrebyjresh jih voenges seabradahkh tööllieh juktie nænnoes reeremem hoksedh. kultuvrebyjresh mah åvtese lokngesuvvieh dååjreseperspektijvesne byöroeh tjieelke attraksjovneaarvoem utnedh dovne guesside jih voenges seabradahkese, jih jienebh guessieh töölledh. Aktene nænnoesvoeteperspektijvesne lea dan åvteste vihkele mijjeh kultuvrebyjresigujmie barkebe goh bielie aktede stuerebe, elliesåbpoe guessiereeremistie.

Soptsestimien tjirrh kultuvrebyjresh gaaltijh sjidtieh daajrose, goerkesasse jih dååjresidie. Joekehtse bievnesh vedtedh jih soptsesem soptsestidh. Gosse faaktadaajroem ellies histovrijen sijse biejebe, jih dejtie evtiedibie vierhkievierhtiej tjirrh goh vuesiehtimmien gaavhtan teatere, filme jih darjomh, dellie bievneme Trööndelagen histovrijen bijre maahta vaajmoem eadtjalgetedh jih dievviedidh.

Råajvarimmieh boelhken 2022 – 2030

- Bihkedimmim darjodh barkose kultuvrebyjresigujmie mah leah iedtjije aktene dååjreseperspektijvesne jih metodihkem guessiereeremasse evtiedidh
- Giehtelimmim jih gorredimmim hoksedh sjiehteladteme kultuvrebyjresijstie guktie dihte attraksjovnefaamoem sjugnede

- Areenah jñh gaavnedimmiesijjeh darjodh guktie aktöörh jñh byjresh maehtieh ektiebarkedh
- Maarkedestuvreme jñh innovatijve bievnemem soptsesijstie evtiedidh mah dääjresh sjugniedieh
- iKultuvrebyjresh jñh soptsesh Trööndelageste evtiedidh Scenarioen mietie 2030 opplevelsesregion Tröndelag jñh dejtie vääjnoes darjodh laavenjostosne fealadassen maarkedeaabparaatine.

Bievnesesæjroe: Vearteneaerpie Røros bergstad jñh Circumferensen

Vearteneaerpielæstoe lea tseegkesovveme UNESCO-konvensjovnen nuelesne vaarjelimmien bijre veartenen eatneme- jñh kultuvrearpeste, jñh 1121 sijjeh tjeekie. Gaektsie daejstie sijjijste leah Nöörjesne: Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Vegaøyene, Helleristningsfeltene i Alta, de Vestnorske fjordene Nærøyfjorden jñh Geirangerfjorden, Industriarven på Rjukan og Notodden, Struves meridianbue Finnmarkhesne jñh Røros bergstad jñh Circumferensen.

Røros bergstad vearteneaerpine sjñditi 1980. 2010 dajvem vijriedin Veartenaarpan Røros bergstad jñh Circumferensen. Dellie daah dajvh aaj vearteneaerpiestatusem åadtjoejin: Jåartaburrielaante bierjestaaren bijre, gruvadajve Stortvart /Olavsgruva jñh Nordgruv-dajve (Røros jñh Holtålen tjñelh), Vinterleden (Daelvielaajroe) (Røros jñh Os tjñelh), jñh Femundshytta (Engerdalen tjñelte).

Gosse dejtie orre dajvide meatan veelti dellie aelhkje sjñditi guarkedh guktie stoerre industrijesielte, bierjestaare jñh seabradahke meehtin dajvine sjñdtedidh gusnie ij naan geajnoeh jñh ajve bertuve laante. Ektiespiele saemiej jñh bierjevierhkje- jñh jåartaburrieseabradahken gaskem lea vihkeles bielie soptsesinie vearteneaerpien bijre.

Abpe Circumferensen sisnjelen gåetieh jñh tseegkeldahkh mah Røros Kobbervetken histovrijen bijre måjhtajehtieh, goh sjalkemehæhtjoe sijjesne Eidet Holtålesne jñh dämpere-riennh Femunden jñh

8 Martna på Røros. Foto: Marius Rua Buckethaus

Feragen gaskesne Rørosesne. Areaale Circumferensen sisnjelen lea buffersone, akte dajve mij edtja lissie vaarjelimmiem vedtedh dejtie aarvojde mejtie vearteneaerpiedajve åtna.

Veartenearpie gorresåvva soejkesje- jih bigkemelaaken jih kultuvremojhteselaaken tjirrh , jih finansieereminie guhkies prosjektijste. Rijnkeantikvaare, Statsbygg, fylhkentjjeilth jih tjeilth leah beetnehdaarjohj.

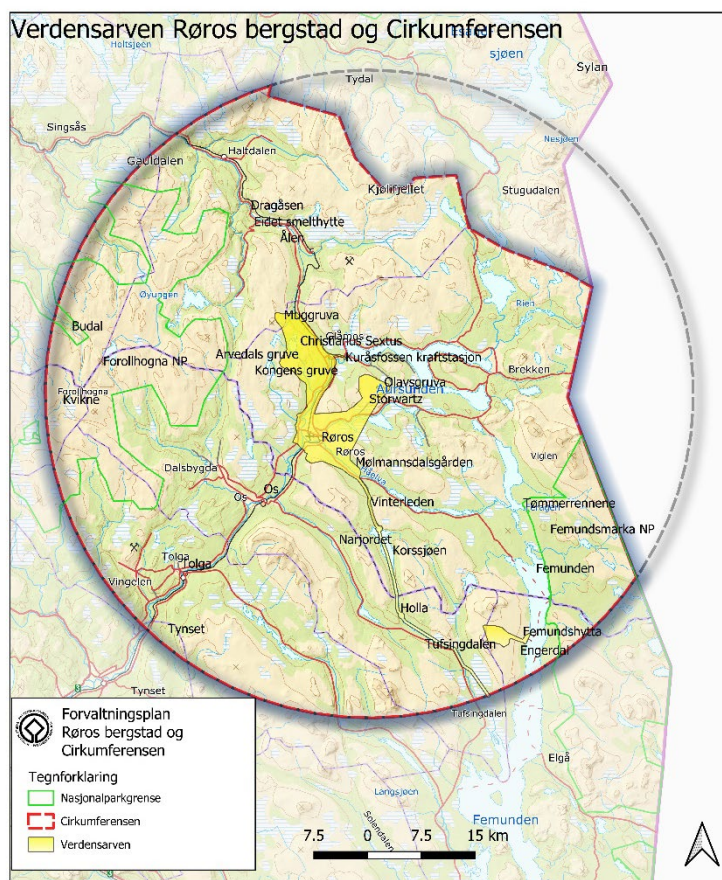
Veartenearpiejarnge Rørosmuseumisnie diedtem åtna bievnemen jih dokumentasjovnen åvteste veartenearpeste.

Gåetievaarjelimmiejarngie lea vihkeles mahtoeyjrese dan antikvariske vætnoebyjresasse dovne Trööndelagesne jih Nöörjesne.

Faakta Circumferensen:

Dajven sisnjelen mij gievlne vååjnoe (Circumferensen) jarnGINE Storwarts gruvesne, jih man radijuse lea 4 båeries nöörjen mijlh (45,2 km) kåahperevierhkie reaktah gaajhkide mineraalide,

skåajjide jih jeanojde åadtjoeji. Gaavnoes barkoefaamoe lij aaj bielie privilegijijstie. Almetjh stillesovvin barkedh vierhkien åvteste « bielelen nyöjhkedh, jih liehties maaksoen åvteste».

Teema 6: Kultuvrebyjrese, ektievoete jñh demokratije

Bielieulmie 2030 tröönderh kultuvrebyjresidie demtjeh mah soptsesh demokratijen jñh jñjtjestávroen, diédtelgimmien jñh liktemen bñjre guedtieh.

- Njoelkedassh
- Skuvlh jñh museumh Trööndelagesne kultuvrebyjresidie eadtjohkelaakan nuhtjeh ööhpehtimmesne jñh dialogesne etihken, moraalén, demokratijen jñh ektievoeten bñjre.
 - Tjñielth meatan sjidtieh Nasjonaaleheevetimmesne 2030 jñh sjyöhtehke kultuvrebyjresh ávtese lutnjeh sijjen tjñieltesne.

Nasjonaaleheevetimmien sjñekenisnie 2030 lñhkebe vuartasjibie guktie kultuvrebyjresh Trööndelagesne maetjeh feerhmeles ektievoetem jñh demokratijem eevtjedh.

Maahta kultuvrebyjresh joekehtslaakan guarkedh dan ávteste almetjñh dejtie joekehtslaakan guarkoeh dááñrehtimmiej jñh daajroen mietie. Dan ávteste kultuvrebyjrese maahta mij akt árrodh mij aktem dáehkiem díenesjamme jñh maañsojne orreme jeatjah dáahkan. Vihkele gellievoetem kultuvrebyjresijstie jñh joekehtsvoetem dej sisnie váajnoes darjodh, jñh baajedh almetjñh ektievoetem dej bñjre soptsestalleemisnie gaavnedh, jñh man sjyöhtehke dah leah daanbien.

Røros goh veartenaerpedajve lea Trööndelagen bielie aktene gaskenasjonaale ektievoetesne UNESCO:n jñh Veartenaerpiekonvensjovnen tjñirrh. Daate ektievoete aalteren, kultvren, eatnemen, historvijen jñh religijovnen dáaresth, lea vihkeles bigkemegierkie gosse barkeminie akten gaskemsh jñh universelle seahkarimmien ávteste almetjidie jñh byjresasse.

Ektiedimmie, ektievoete jñh diédtelgimmie. Kultvremojhtesh leah tjñielke gñejh ávtetje aejkeste mejtie tjuara tjñielkestidh jis edtjeh vielie árrodh goh ajve daeverh. Káahperekruana rehpieh gærhkojne jñh sláhtine leah galhkuvedorjese aktene stoerre svaalhtesisnie mij vaarege slæjhtosne eelki gruvaj sisnie. Veele jñh daajroebaseereme bievneme kultuvrebyjresijstie dovne dam garmeres, krñievije jñh skaamasjadtije soptsesem soptsese. Maahta «hijven» soptsesinie sjñdtedh man bñjre ektesne ussjede mænngan.

Kultuvrebyjresh mah leah viédteidihkie diédtelgæmman, ovreaktese jñh sårkose maetjeh váaroeminie árrodh digkiedimmide man ávteste daah heannadimmieh meehtin sjugniehtovvedh, jñh ráajvarimmieh mah maetjeh bueriedimmien vedtedh jñh liktemem eevtjedh. Mej historvijes evtiedimmievæhtaj vöoste sijhtebe vaaroetidh jallh guhte dejstie sijhtebe ávtese lutnjedh goh positijve? Daate lea diédte jñh nupie gaajhkesidie. Institusjovnh, siebrieh jñh aktegsalmetjñh, fylhkendigkien raejeste, tjñielte jñh musuemh, historvijesiebrieh raajan, voelpesiebrieh jñh dajveaajhterh, maetjeh jñh byöroeh historvijem damtedh jñh dam váaroeminie nuhtjedh seabradahken bñjre soptsestalledh.

Ássjaldahkh ektievoeten jñh demokratijen bñjre gellie dimensjovnh utnieh: Mirrestalleme, inkludeereme jñh institusjovnh mah dam gorredieh; byögkeles soptsestalleme árroji gaskemsh; gaavnedimmierhkh mah ektie aavoem jñh garmeresvoetem vedtieh, mojttesh historvijes ovreaktan, skaamoen jallh ovlahkoe bñjre jñh ektievoeten sårkoe.

Kultuvrebyjresh leah gñejh faamoej mietie mah leah eadtjohke orreme seabradahkesne. Kultuvrebyjresi jñh Trööndelagen bñjre daejredh lea vihkele jis edtja voerkesvoetem nænnoestidh jñjtjene geajnoeveeljemi jñh sjæjsjalimmiej bñjre daanbeajjetje seabradahkesne, guktie ibie vuejniah doh soptsesh mej bñjre ij leah soptsestamme.

Mah kultuvrebyjresh daah sääjhtoeh årrodh?

Ektiefealadimmie lea vihkeles orreme evtiedimmien gaavhtan seabradahkeste.

Fealadimmie jñh vaaroefoeresjimmie leah sijjeh jñh laantebielieh tjåanghkan ektiedamme, jñh viehkietamme bievnesh jñh åssjaldahkh geerjehtidh. Mearoe lij aerpievuekien mietie vihkielommes feelemegeajnoe, men buerebe geajnoejgumie, daamtaj jñh verkebe vñhtsevalkesen jñh ruevtieraajroej gaavhtan orre åssjalommes jñh impulsh haasenin. Vuesiehtimmieh leah Nordlandsbanen, Rørosbanen, Kongevegen Dovren bijjelen, Hurtigruta, gåavoeskñhpe- jñh feerjah.

Maadhjielemh jñh vierhtienuhteme. Gööleme Lofotenisnie, jeereldihkie laanteburrie nåake jñh hijven sjñdtedimmienuepiejgumie, skåajjeburrie dñmpereplohtesjimmie jñh saakoeburrieindustrijine, nuhteme miehtjesdajveste bivtiemasse, båatsose, gruvagiehtelæmman jñh energijeproduksjovnese - Trööndelage ræjhkoes vierhtieh åtna mij leah seabradahkeevtiedimmie jñh Trööndelagen ræjhkoesvoetem vadteme. Dñhte våaromem vadteme seabradahkestruktuvrh tseegkedh jñh tjåadtjoetidh. Daan evtiedimmien jienebh bielieh: Vuesiehtimmien gaavhtan åtnoe eatnemedajvijste tjaetsiefaamose jñh biegekfaamose lea elektrisiteetem seabradahkese vadteme, men aaj eatnemem jñh åarjelsaemiej jjeledevuekiem jñh jjeledejavh baajnehtamme. Vuesiehtimmieh leah deepmesjimmie Nååmesjenjaevreste, gruvaseabradahkh sijjine Løkken Verk, Skorovatn jñh Røros.

Siebriejjelede Seabradahkegætieh leah vihkeles voenges seabradahkine jñh voenges demokratien gaavhtan. Dah lin areenah gusnie digkiedin jñh gusnie jñjtjevyljehke tjiertih jñh organisasjovnh sijjiem utnin. Maehtieh orrestamme råållam dælie åadtjodh sentraliseeremen gaavhtan? Jis dovne bovre jñh skulve gaarvanieh, seabradahkegætie, krirrie- jñh böönegætie dagke dñhte aajnehke gaavnedimmiesijjie voenesne mij gååvnese. Vihkele aarkebiejjen demokratijem gorredidh juktie giehpiedimmie demokratijeste vuastalidh. Dagkerh gætieh leah Vonheim forsamlingshus Snåasesne jñh dov gellie jeatjah seabradahke-, bööne- jñh krirriegætieh bijre jarkan.

Jienestimmiereakta. Gæmhpoie jienestimmiereaktan åvteste gaajhkesidie lea åejvievåaroeminie orreme demokratijeevtiedæmman Nöörjesne jñh Trööndelagesne. Daesnie siebrieh jñh seabradahkegætieh vihkeles råållam utnin, men jeatjah mojhtesemierhkh daan gæmhpoen bijjelen gååvnesieh: Myrmannssteinen Eknesne Lievengisnie jñh Myrmannsveien Heimdalesne Tråantesne mijjem måjhtajehetie don baelien bijre gosse jienestimmiereakta lij viedteldihkie jñjtse eekese. Jienebh onne jñh liehties eekem ööstin, v.g. plueviah, dejnie aajkojne jienestimmiereaktam åadtjodh. Fredrikke Marie Qvam lij njueniekisnie gæmhposne nyjsenæjjaj jienestimmiereaktan åvteste.

TUSEN ÅR MED HISTORIE GIR TUSEN HISTORIER Å FORTELLE

Mange steder og aktører i Norge vil i årene fram mot 2030 være med og fortelle sine historier i en jubileumsstafett som starter allerede i 2021. SNK har etablert en styringsgruppe med lokale, regionale og nasjonale aktører. SNK har også etablert et nasjonalt nettverksamarbeid med stedene som ønsker å være med på feiringen. Hvert år mot 2030 har fått et tema. Sammen utgjør vi *Nasjonaljubileet 2030 - NORGE I TUSEN ÅR*.

Oversikten under viser hvilke aktører vi har vært i kontakt med. Listen vil være i utvikling fram mot 2030.

- 2021 **KULTURMØTE OG ENDRING**
Hundorp, Møre
- 2022 **FOLKESTYRE**
Eidsivating
- KONGESETE**
Hafsrjord
- 2023 **RESSURSER OG RIKDOM**
Tore Hunds rike
- 2024 **VERDIER I LOVVERKET**
Moster, Gulating, Frostating
- 2025 **MIGRASJON OG IDENTITET**
Nasjonalt utvandrerjubileum
- 2026 **SLEKT OG SAMFUNN**
Sarpsborg
- 2027 **TILHØRIGHET**
Samiske miljø
- 2028 **FORTELLINGER OM NORGE**
Vestfold, Telemark
- 2029 **FOLKETRADISJON**
Valldal, Møre og Romsdal
- 2030 **FELLESSKAP**
Stiklestad, Nidaros, Hovedstaden, hele Norge
- 2031 **HELGENKÅRING**

Altese mojhtesemierhke Stientjen gærhkoen ålkolen tjåådtje.

Gaskesadteme jñh medijah leah joekoen vihkeles orreme geerjehtimmesne biëvnesijstie jñh orre åssjalommesijstie. Teknologeles evtiedimmien gaavhtan radijovnie, jñh mænngan TV jñh gaskeviermie, biëvnesh jñh mielh gaajhkide årroejdie bæetieh. Biëvnesetaavlah, påastesuerkie, plaerieh, radijove, TV, tellefovne jñh gaskeviermie maetieh vååjnedh goh dihte veaksahkommes infrastruktuvre ektievoeteevtiedimmesne jñh demokratijebigkemisnie. Dagkerh kultuvremojhtesh maetieh årrodh Fjell-Ljoms pressemuseum Rørosesne, tellefovnebåvvah jallh radijove- jñh TV-maasterh bijre jarkan, v.g «Linken» Rindalskkåajjesne Rindalesne jñh Rørvik radiolinjestasjovne Viknesne.

Institusjovnehistorvrije. Evtiedimmie tryjje- jñh reaktastaateste jarngesne tjåådtje soptsesisnie ektievoeteevtiedimmien jñh demokratijebigkemen bijre. Reaktastaate laakedigkijste sjidtedi, gåabph laakh ånnetji ånnetji tjöönghkesovvin jñh öörnesovvi laakevårhkojne goh Frostadigkielaake. Frostadigkie jñh Magnus Lagabøtes laantelaake jaepeste 1224 lea mijjen aaremes gieji gaskem reaktastaateste. Laaki mænngan gellie jeatjah seabradahke- jñh jieledesuerkieh institusjovnine sjidteme: Bysvehts-anstaalth, skuvlevierhkie spesiaaleskuvligujmie, maanagåetiejgujmie jñh skiemtjegåetiejgujmie. Mijjen baelien tjelmiej tjirrh dah institusjovnh eah lin iktesth dan joekoen hijven, men don tijjen meehtin buerebe alternatijvine årrodh dejtie mej bijre lij, goh dihte gietedimmie maam lin sijhteme seabradahkesne åadtjodh. Dagkerh institusjovnh leah Falstad Lievengisnie jñh Kalvskinnet Tråantesne, gaskem jeatjah Døveskolen, Trondhjems borgerlige Sygehus, Waisenhuset, Tronka, Kriminalasylet, Vitenskapsmuseet, Midtbyen barnehage (Trondhjems Asylselskap) jñh Justismuseet.

Gærhkoeh goh organisasjovne ,lea dagke dihte vihkielommes institusjovne historvrijen tjirrh, dan åvteste dihte almetjidie tjöönghki jñh dejtie aktelaaketje darjoeji. Gærhkoeh lij gaajhkem lehkiem fylhkesne, dan lij gaskenasjonaale ektiedimmieh, varke eelki ööhpehtimmiem öörnedh, jñh såemiesmearan diedtem utni sosijaale jearsoesvoetenedten åvteste. Erkebisper-gaertene jñh Nidarosdomen leah doh åhepemes vusesiehtimmiem, men gærhkoeh bijre jarkan abpe fylhkesne hearragaertenigujmie leah aaj bielie daehtie historvrijeste.

Laejhtehks ussjedadteme åvtetje aejkien bijjelen. Åarjelsaemien kultuvre, unnebelåhkoeh unnebelåhkosne, lea deadtoven nuelesne orreme daaroedehtemepolitihken tjirrh gellie tjuetie jaepieh. Annje vaenie daajroe saemien kultvren bijre stoerreseabradahkesne. Juvdelassjh lin guhkiem ovvaajteles Nöörjesne jñh leah stigmatiseereme sjidteme historvrijen tjirrh. Jeenjesh dejstie bævvalgin mubpene veartenedåaresne. Rovme- jñh romaniåålmege leah aaj deadtoven nuelesne orreme, gaskem jeatjah noerhkesovvin steriliseeredh. Mijjiej vielie daajroem daarpesjibie daej kultuvri bijre jñh dejtie vielie vååjnedehtedh, jñh åvtetje aejkiej vuajnoeh nåhkehtidh.

Saemien kultuvrebyjresh gååvnesieh stoerre bieline fylhkeste, gaskem jeatjah Riasten Holtålesne jñh Johkegaske Raarvihkesne. Slobpestimmiegierkieh jñh gåetieh Tråantesne gååvnesieh mejtie maahta juvdelassjealmetjidie jñh byjresidie ektiedidh, v.g. synagoge jallh aarebi bovregåetieh. Gråmyresne Lievengisnie akte feelije gujnen gåetie tjåådtje maam daelie soejkesjeminie Trøndelag Folkemuseumasse sertetd. Sijjesne Vera Verdalesne, eevre raasten lihke Sveerjesne, spidjtjeburrieh, saemien jñh skåajjesoemen kultuvre gaavnedieh.

Saetniesvoete- jñh liktemekommissjovne mij edtja daaroedehtemepolitihkem kraanskodh saemiej, kveeni jñh nöörjensoemeladtji vöoste, sov reektehtsem buakta 2023. Reektehtse edtja orre vuajnoeh kultuvrebyjresebarkose Trööndelagesne buektedh.

Råajvarimmieh boelhken 2022 – 2030

- Åvtese lutnjedh göökte golme kultuvrebyjresh fierhten jaepien mah teemam bæjjese vaeltieh joekhtslaakan
- Daajroebievname; skuvline v.g. Kulturelle skuvlevoessen tjirrh, analoge jñh digitaale bievnemehammoeh, teemabiejjeh, kultuvrebaalkah, öörnedimmieh jñh digkiedimmiearenaah.
- Dotkemem kultuvrebyjresidie eevtjedh teemaj bijre demokratije jñh jijtjeståvroeh, diëdtelgimmie jñh likteme.
- Vuartasjidh jñh giehtjedidh reektehtsem Saetniesvoete- jñh liktemekommissjovnesten 2023

9 Veeljeme Bispehaugen skuvlesne 1949. Guvvie; Schrøder/Sveresborg Trøndelag Folkemuseum

Konsequensh soejkesjistie seabradahkese jñh byjresasse

Soejkesje- jñh bigkemelaaken mietie §§ 4-2 jñh 8-3 edtjebe konsekvenside salkehtidh regijonaale soejkesjasse njoelkedassigujmie mij maahta byjresem jñh seabradahkem tjarke baajnehtidh, Regijonaale soejkesjidie daate salkehtimmie edtja bijjemes daltesisnie årrodh, viertiestamme mieriedimmine konsekvensesalkehtimmide § 18-1.

Ulmie njoelkedassigujmie lea vuesiehtidh guktie edtjebe soejkesjem bæjjese fulkedh. Mijjeh njoelkedasside vâaroemasse bñejebe regijonaale orgaani barkose ,jñh tjñelten jñh staateles soejkesjæmman jñh barkose fylhkesne, viertiestamme soejkesje- jñh bigkemelaakine § 8-2.

Mijjeh konsekvensh vuarjasjibie daejtie seabradahkesuerkide:

- Staare- jñh sijjievttiedimmie
- Tjñelti soejkesjimmie
- Klijmaj jñh byjrese
- Almetjehealsoe
- Kultuvre jñh demokratiseereme kultuvrearpeste

Konsekvensh staare- jñh sijjievttiedæmman

Positivje konsekvensh:

- Vaarjelimmie kultuvrebyjresistie kvaliteetem vadta sijjievttiedimmesne, identiteetem jñh jeerehtsem vadta jñh sijjeh vielie fryöjstehke sjidtieh.
- Hijven vaarjelamme kultuvrebyjreshaarvoesjugniedimmiem vedtieh kulturelle, sosijaale, byjresasse jñh ekonomeles.

Negativje konsekvensh:

- Eensigåbpoe evtiedimmieprosessh mah jienebh klijma- jñh byjresetsiehkieh vuarjasjeh, leah dovrebe jñh guhkebe ryöhkoeh. Hijven soejkesjimmiem kreava aareh prosesnesne faagesuerkiej dåaresth.
- Krñevenassen gaavhtan vaarjelimmien bñjre maahta slahtjegidh jis aajhtere ij ðedtjem jallh vierhtieh utnieh, jñh aajhteren bieleste ij gåaredh nupeide vuartasjidh mejtie vaarjelimmie vadta.

Konsekvensh tjñelti soejkesjæmman

Positivje konsekvensh:

- Aareh jñh tjyölkehke – Stuerbe veanhtadihksvoete soejkesje- bigkemeaamhtesegñetedimmesne. Aelhkebe vigkieh uvtedh. Buerebe jñh elliesåbpoe soejkesjimmie.
- Ektie råajvarimmiej jñh iktedimmien gaavhtan kultuvrearpeaktööri gaskem aelhkebe sjædta prioriteeredh

Negativje konsekvensh:

- Sektovrediedte jñh akte vihth soejkesje mejtie edtja hijvenlaakan iktedidh. Daate maahtoem jñh vielie barkoem kreava aalkoeboelhkine soejkesjimmeste.

Konsekvensh klijmese jñh byjresasse

Positivje konsekvensh:

- Vaarjelimmie, orresistie åtnoe jñh jeatjah åtnoe viehkietieh åasam klijman åvteste unniedidh, klijmagaasseluejhtemh giehpiedidh jñh vueliehkåbpoe materijelleåtnoem vadta
- Vaarjelimmie viehkehte EN:n nænnoesvoeteulmiem nr. 11 jaksedh Nænnoes staari jñh seabradahki bijre jñh nr, 11-4: barkoem nænnoestidh juktie veartenen kultuvre- jñh eatnemeaerpiem vaarjelidh jñh tjirkedh.

Negativje konsekvensh:

- Gosse kultuvrejhtesh krööhkeste dellie dihte maahta krievenasside gaertjedidh areaalide tjarke nuhtedh, v.g. eplehagefortetting.

Konsekvensh almetjehealse

Positivje konsekvensh

- Gosse kultuvrebyjresidie vaarjele dellie jieledekvaliteete buerebe sjædta. Dååjresh jñh daajroe kultuvrebyjresen bijre almetjidie buerebe våaromem vedtieh ektiedimmiem jñh identiteetem sjugniedidh.
- Kultuvrebyjresh maetie sosijaale areenine årrodh mij jearsoesvoetem, ektie dååjresh jñh darjomh sjugniedieh
- Vaarjelimmie kultuvrejhtesijstie maahta attraktive sijjeh vedtedh gusnie årrodh jñh håallestidh, gaavnedimmiesijjeh gusnie almetjh tråjjadieh

Negativje konsekvensh

- Ij naan åehpies konsekvensh.

Konsekvensh kultuvrese jñh demokratiseeremasse kultuvreærpeste

Positivje konsekvensh

- Gaajhkesi lea reakta kultuvreaarpan. Gosse gellievoetem kultuvrebyjresijstie åvtese lutnje jñh vååjnedahta, mijjeh nuepide nænnoestibie ihke jienebh maetieh meatan årrodh jñh iedtjem åadtjodh kultuvrebyjresijstie.

Negativje konsekvensh

- Ij naan åehpies konsekvensh

Lissietjaalege: Baakoelæstoe

Energijeffectiviseereme - Råajvarimmieh mah energijevedtemem gâetine bueriedieh guktie energijedaerpiesvoete unnebe sjædta.

Gorredimmie - Jaabnan bueriedimmieråajvarimmieh, goh skåajjem jih strâmhpoeih öörnedh, dejnie aajkojne kultuvremojhtesem jallh kultuvremojhtesem gorredidh. Gorredimmie viehkehte kultuvremojhtesh vååjndehdedh jih dejtie skaaraj vööste beerkedh.

Gaaltijearvoe - Aarvoe maam kultuvremojhtesh åadtjoeh mah joekoen vihkele goh daajroegaaltije jih goerkesen bijre åvtetje aejkeste.

Jeatjah åtnoe - Baakoetjierth jeatjah åtnoe jih orresistie åtnoe daamtaj åtnasuvvieh bieleden dej gaskem joekehtidh. Jeatjah åtnoe lea (orresistie åtnoe jih jeatjah åtnoe) iebnh jih jeatjah baatsahtassh nuhtedh mejtie åådtje gosse gâetiem jarkele jallh rijveste.

Jieledesykluseanalyse (LCA) - Akte vuekie mij vuarjesje mah byjresebaajnehtimmieh mah sååjhtoeh sjugniehtovvedh gâetien ållesth jieliedisnie.

Jielemes staarh jih sijjeh - jarkoestamme englaantengielen baakoetjiertheste «livable cities». Daate lea staarh jallh sijjeh gusnie njaelkie jieledh, byjreskigujmie mah jolle jieledekvaliteetem vedtieh. Vuarjasjimmieh mah vihtiestieh man jielemes lea, feerhmie fysiske jih ij-fysiske indikatovrh/dimensjovnh, gaskem jeatjah gaarsjelimmie jih kultuvre, jearsoesvoete jih healsoe, ööhpehtimmie jih liereme, mobiliteete, fysiske byjreskh, eatneme, staarejielede jih staaretjiehtjelh, identiteete jih jielemeattraktiviteete.

Klijmagaasseluejhteme - Luejhteme gaassijste alman mah atmosfææren nuepiem baajnehtieh baahkem steeredh jih numhtie klijmam jarkele. Karbondioksid (CO₂), metan (CH₄) jih lystgass (N₂O) leah såemies klijmagaassh.

Klijmasjiehtedimmie - Konsekvenside guarkedh klijmajarkelimmijste jih råajvarimmiejgujmie nierhkedh olles skaarah sjidth jallh skaarah giehpididh, jih seamma tijjen nuepide nuhtedh mejtie jarkelimmieh maehhtieh buektedh. Klijmagaassebudsjedte (gâetide) - Ryöknedimmie klijmagaasseluejhtiemijstie iebnijste jih energijeste mah leah meatan abpe gâetien jieliedisnie, bigkemen, giehtelimmien jih gorredimmien raejeste doekemen jallh rijvestimmien raajan gâeteste.

Kultuvrearperie - Ektie baakoetjierth materijelle jih immaterijelle kultuvrearpan. Materijelle kultuvre lea gaajhke, såemies daeveri raejeste byjresi raajan gusnie kultuvremojhtesh, kultuvrebyjrese jih eatneme leah meatan. Immaterijelle kultuvre lea gaskem jeatjah giele, tjiehpiesvoeth jih daajroe, aaj daajroe maam dååjrehtimmien jih dahkoej tjirrh åådtjeme vætnoeaerpievuekiej jih jåartaburrien bijre. Byöroe materijelle jih immaterijelle kultuvrearperiem ektesne vuejnedh dan åvteste sveekes akte tjielke raaste dej gaskem.

Kultuvrebyjrese - 2020 raejeste baakoetjierth aaj goh tjåenghkies baakoetjierth åtnasåvva mij kultuvremojhtesh, kultuvrebyjresem jih laantem feerhmie.

Kultuvrebyjrese - Dajve kultvrehistovrijes aarvoste gusnie kultuvremojhtesh leah bielie aktede stuerebe elliesvoeteste jallh ektiedimmeste. Kultuvrebyjrese maahta dovne bigkeme jih eatnemevadteme biehkieh feerhmedh. Biev. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturpolitikken - Engasjement, bærekraft og mangfold, baakoetjierth «kultuvrebyjrese» sjiehtesji goh ektie baakoetjierth baakoetjierth «kultuvremojhtesh, kultuvrebyjresh jih laante».

Kultuvrebyjresereereme - tjåenghkies baakoetjierth dejtie byögkeles instaanside mah diedtem utnieh reeremen åvteste kultuvrebyjresijstie kultuvremojhteselaaken mietie, soejkesje- jih bigkemelaaken mietie, svalbardbyjreselaaken mietie jih ovnessie dårjoeöörnegi tjirrh.

Kultuvrebyjresereereme - dihte barkoe mij dorjesåvva kultuvrebyjresidie reeredh.

Kultuvrebyjresesuerkie - tjåenghkies baakoetjierth barkoesuarkan mij lea kultuvrebyjresen jih kultuvrebyjresereeremen bijre. Aktöörh mah kultuvrebyjresesuerkesne barkeminie leah byögkeles instaansh, museumh, jijtjevyljehke aktöörh jih organisasjovnh, privaate aajhterh, dotkeme-jih ööhpehtimmieinstisusjovnh.

Kultvreeatneme - Laante maam almetjh leah baajnehtamme. Baakoetjierth åtnasåvva gosse almetji baajnehtimmie laantese lea jarngesne, jih joekoen daamtaj jåartaburrielaanten bijre.

Kultvregiertie - Giertie mirhke, tjirrine jåarteste mij maahta vuesiehtidh daesnie almetjh orreme. Daate giertie sjugniehtåvva gosse almetjh årroeh jih sjugniehtåvva slaavvojste jih baatsahtassijste.

Kultuvremojhtese – Kultuvremojhtesh leah gaajhkh giejh almetji jieleden jih barkoen bijre mijjen fysiske byjresinie. Baakoetjierte aaj sijjiej bijre mejtie histovrijes heannadimmieh, jaahkoe jallh aerpievuekieh leah viedteldihkie. Aaj eatnemebiehkieh kultuvrehistovrijes aarvoste leah kultuvremojhtesh, jallh maehtieh bieline årrodh kultuvremojhtesistie. Kultuvremojhtesh maehtieh vuesiehtimmien gaavhtan årrodh gâetieh, daeverh, haakenh, gaelmieh, vîntsh jallh laajroeh. Joekethe loeves jih staeries kultuvremojhtesi gaskem.

Laante – guktie vââjnesasse bâata European laantekonvensjovnesne, laante lea dajve, guktie almetjh dam vovejnieh, man sjîerevoete lea illedahke baajnehtimmeste iemie jih/jallh almetjen faktovrijste jih ektiespiele dej gaskem. Laante dovne eatnemem jih kultuvrem feerhmie, d'hte tjelke eatnamistie jih d'hte maam almetjh leah sjugniedamme. Baakoetjierte gaajhkesâarhts laanth feerhmie, goh jâartaburrie-, industrie-, mearoegaedtie- jih vaerelaante.

Nasjonaale aarvoe – Aarvoe mij kultuvrebyjresidie biejesâvva mah leah viedteldihkie vihkeles boelhkide jih tsiehkide rijhken histovrijisnie. Kultuvremojhtese nasjonaale aarvoste maahta aaj regijonaale jallh voenges aarvoem âadtjodh.

Nænnoes evtiedimmie - Evtiedimmie mij daanbeajjetje daerpiesvoeth illie bieleden bâetijen aejkien boelvi nuepieh eerjedh sijjen daerpiesvoeth illedh.

Orresistie âtnoe – Orresistie âtnoe jih jeatjah âtnoe daamtaj âtnasuvvieh bieleden dej gaskem joeketidh. Baakoetjierte orresistie âtnoe âtnasâvva daesnie gâetiej, gâetiebieliej jallh iebni bijre mah orresistie âtnasuvvieh sijjen voestes hammosne. Maahta årrodh orre jallh ovjarkelamme âtnoe (orre utnijigujmie). Vuartesjh aaj «sjiehtedamme orre âtnoe».

Regijonaale aarvoe - Aarvoe maam beaja kultuvrebyjresidie mah leah viedteldihkie vihkeles boelhkide jih tsiehkide Tröndelagen histovrijasse (regijovnesne). Kultuvremojhtese regijonaale aarvoste maahta aaj regijonaale jallh voenges aarvoem âadtjodh.

Sirkulærekonomije – Prinsihpe systeemide jih prosesside juktie aarvoem tjâadtjoetidh struktuvrijste, dorjesijstie, iebnijste jih vierhtijste dan guhkiem gâarede, aktene mâskoes gievlesne gusnie ulmie lea gaskem jeatjah slaavvoeh jih daerpiesvoetem orre navradahkide giehpiedidh.

Sjiehtedamme orre âtnoe («adaptive reuse») – Baakoetjierte gâetiej bijre âtnasâvva gusnie jarkelimmie arkitektuvren premissine sjugnietâvva mah joe gââvnesieh, dejnie voestes âtnojne jallh jarkelamme âtnojne. Mohte transformasjovnesne, mij daamtaj lea gâetiestrutuvrem jarkelidh, «sjiehtedamme orre âtnoe» lea daaletje gâetiestrutuvrem vâaroeminie utnedh, gusnie gâetie premisside âtnose beaja.

Transformasjovne – Baakoetjerten leah jienebh mielh. Transformasjovne lea siejhmemes jarkelimmie jallh dahkoeh gâetie- jallh staarestrutuvresne. Arkitektuvren sisnjelen maahta baakoetjertem nuhtjedh râajvarimmiejgumie ektine goh jealajehteme, jarkelimmie jih lissiebigkeme. Staarevtiedimmien sisnjelen baakoetjierte daamtaj âtnasâvva saneeremen bijre areaaleste âvtelen orre struktuvre, goh gaatoeh, staaretjiehtjelh jih gâetieh, tseegkesuvvieh. Alternatijve transformasjovnesne areaalijste maahta årrodh «staarejarkelimmie». Alternatijve gâetietransformasjovnesne maahta årrodh «sjiehtedamme orresistie âtnoe».

Vearteneaerpie – Kultuvreaerpie jih eatnemeaerpie mah tjaalasovveme UNESCO:n vearteneaerpielæstose. Vearteneaerpiedajvh leah ektie aerpie maam abpe almetjefoeve ij reesk dassedh, rijhkerasti rastah.

Voenges aarvoe – Aarvoe mij kultuvrebyjresidie biejesâvva mah leah viedteldihkie voenges giehtelæmman jih histovrijasse. Kultuvremojhtese voenges aarvoste maahta aaj regijonaale jallh nasjonaale aarvoem âadtjodh.

Vaahra – Biejjeladtje gielesne daamtaj baakoetjierth vaahra jih aehpie âtnasuvvieh bieleden dej gaskem joeketidh. Men eah seamma mielem utnieh. Jalhts vaahra nuepiem âtna skaaram darjodh, aehpie lea sãn daate skaara jallh jamhkelimmie sjugnietâvva defineereme tsiehkij nuelesne. Maahta aehpiem jeatjah baakoejgumie buerkiestidh goh hille ihke mij akt maahta sjugnietovvedh mij sæjhta negatijve konsekvensh âadtjodh kultuvrebyjresasse.

Vaarjelimmie – Vaarjelimmie kultuvremojhtesijstie jih kultuvrebyjresijstie laaki mietie, mij reaktavâaromem âtna Kultuvremojhteselaakesne jih/jallh Svalbardbyjreselaakesne. Kultuvremojhtesh jih kultuvrebyjresh maehtieh vaarjelamme årrodh nænnoestimmien tjîrrh jallh jijtsistie vaarjelamme.

Vaarjelimmievyörtegs /gorredimmievvyörtegs – Kultuvremojhtese jallh kultuvrebyjrese mij vaarjelimmiefaageles vuarjasjimmie ââdtjeme, jih vaarjelimmievyörtegs jallh gorredimmievvyörtegs vuajnalgieh. Doh jeenjemes vaarjelimmievyörtegs kultuvremojhtesh jih kultuvrebyjresh eah byjjes vaarjelimmiem utnieh kultuvremojhteselaaken jallh soejkesje- jih bigkemelaaken mietie. Læjhkan jijnjh dejstie gorresuvvieh dan âvteste dah vuajnalgieh goh aarvoem utnieh aajhterijstie jih utniejijstie.

Lissietjaalegh: Daajroevåarome

Soejkesjen akte vijries daajroevåarome. Daesnie bijjieguvviem biejebe sjyöhtehke daajroevåaromi bijjeli dejtie govhte teemide:

Regijonaale aarvoeh jih daajroebievname

- Nasjonale føringer til regional og kommunal planlegging 2019 – 2023, kongelig res 14.5.2019
- Veiledere
- Riksantikvarens strategi 2017-2021. <https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/handle/11250/2419142>
- Riksantikvarens satsing på Kulturminne i kommunen (KIK). <https://www.riksantikvaren.no/prosjekter/kulturminne-i-kommunen>
- Riksantikvarens fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen (2015). <https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/handle/11250/285158>

Staarh jih söökes sijjeh

- Riksantikvarens bystrategi 2017-2020. <https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/handle/11250/2435308>

Vætnoe jih iebneproduksjovne

- Riksantikvarens satsing på Kulturminne i kommunen (KIK). <https://www.riksantikvaren.no/prosjekter/kulturminne-i-kommunen>
- Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Klijma

- Meld. St. 13 (2020 – 2021) Klimaplan 2021 -2030
- Bærekraftig klimaforbedring av eldre hus. Fagrapport 2019. Insam as og Fortidsminneforeningen. https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/bitstream/handle/11250/2582357/Klimaforbedring_av_eldre_hus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Klimagassberegninger for vernede boligbygg i forhold til nye lavenergiboliger. <https://www.arkitektur.no/klimagassberegninger-for-vernede-boligbygg-vs-nye-lavenergiboliger?pid=NAL-EcoPublication-Attachment>
- Fortidsminneforeningen 2016: ENØK i gamle hus https://www.fortidsminneforeningen.no/images/En%C3%B8k-tiltak_i_gamle_hus_copy.pdf
- Fortidsminneforeningen 2019: Bærekraftig klimaforbedring av gamle hus. https://www.fortidsminneforeningen.no/images/B%C3%A6rekraftig_energieffektivisering_av_eldre_boliger.pdf
- SINTEF:en reektehtse "Grønt er ikke bare en farge – Bærekraftige bygninger eksisterer allerede" [https://www.riksantikvaren.no/sintef-rapport/Høringsutkast:Riksantikvarens klimastrategi 2021](https://www.riksantikvaren.no/sintef-rapport/Høringsutkast:Riksantikvarens_klimastrategi_2021)
- Bevar bygg – Bevar klima, har Rambøll Norge AS gjort en studie på klimagassutslipp fra trehus. <https://innlandetfylke.no/tjenester/kulturarv/nyheter-kulturarv/59-prosent-mindre-klimagassutslipp.19324.aspx>

Dååjresejielemh

- Kunnskapsgrunnlag og sluttrapport for Scenarioprojekt for Trøndelag som opplevelsesdestinasjon mot 2030, 2020, ISSN-NR 0804-1873, Nordlandsforskning
- Opplev Norge – unikt og eventyrlig, Meld. St. 19 (2016 – 2017), <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20162017/id2543824/>
- Cultural Heritage Count For Europe. CHCfE Donsortium, 2015
- Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljø, Menon-publikasjon nr. 72/2017
- Oslo Economics 2017: Vern gjennom bruk-Hva hindrer næringsvirksomhet med utgangspunkt i kulturminner?

- Strategi for kultur og reiseliv. Norge som attraktiv kulturdestinasjon, 2019
- Europa Nostra 2015: Kulturarven er verdifull for Europa. <http://www.kulturarv.no/kulturarven-er-verdifull-for-europa>
- Menon Economics 2017, stillemen mietie Rijkheantikvaareste: Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer. <https://www.menon.no/verdien-kulturarv-samfunnsokonomisk-analyse-utgangspunkt-kulturminner-kulturmiljo>
- Arne Holm, NIBR 2016: Kulturarv som ressurs i samfunnsutviklingen. Suksessfaktorene i by- og tettstedsutviklingsprosjekter med fokus på vern og ny bruk av eldre bygninger. [http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Kulturarv-som-ressurs-i-samfunnsutviklingen f](http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Kulturarv-som-ressurs-i-samfunnsutviklingen-f)
- Realdania 2015: Værdien af bygningsarven. https://issuu.com/realdania.dk/docs/vrdien_af_bygningsarv_incentive_3_m
- Morten Stige og Martin Austvoll Nome 2016: Verdien av kulturminner. Økonomisk merverdi på boliger i Oslo 2004-2013. Fortidsminneforeningens årbok 2016. Sammendrag av artikkelen: <https://fortidsminneforeningen.no/nyheter-og-hendelse/verdien-av-kulturminner>
- Vista Analyse 2016, stillemen mietie Rijkheantikvaareste: Indikatorene for kulturarvens samfunnsnytte. [https://www.vista-analyse.no/no/publikasjoner/indikatorer-for-kulturarvens-samfunnsnytte f Menon Economics 2017, stillemen mietie Kulturvremojhtesefoenteste: Kulturminnefondets samfunnsnytte. https://www.menon.no/wp-content/uploads/2017-42-Kulturminnefondets-samfunnsnytte.pdf](https://www.vista-analyse.no/no/publikasjoner/indikatorer-for-kulturarvens-samfunnsnytte-f-Menon-Economics-2017,-stillemen-mietie-Kulturvremojhtesefoenteste-Kulturminnefondets-samfunnsnytte)
- Jienebh reektehtsh Rijkheantikvaaren aarvoesjugniedimmieprogrammen bijre Leah Svaalhtesinie Rijkheantikvaaren daejremevårhkosne: <https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui>

Laanteburrie jìh jielemeevtiedimmie

- Oslo Economics 2017, på oppdrag fra Norsk kulturarv: Vern gjennom bruk. Hva hindrer næringsvirksomhet med utgangspunkt i kulturminner? <http://www.kulturarv.no/vern-gjennom-bruk-hva-hindrer-naeringsvirksomhet-med-utgangspunkt-i-kulturminner>
- Nordlaanten fylhkenålma 2013: Ny bruk av ledige landbruksbygg. En veileder for deg med planer om gjenbruk av gårdens bygningsressurser: https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/naringsutvikling-dokumenter/liv_i_fjosan_brosjyre_fyxgl.pdf
- Laanteburriedirektoaraate 2013: Landbruksbygg og kulturlandskap. Sluttrapport for nasjonalt utviklingsprogram: <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/dokumenter/publikasjoner/sluttrapport-landbruksbygg-og-kulturlandskap>
- Tjìelte- jìh orrestimmiedepartemeente jìh Laanteburrie- jìh beapmoedepartemeente 2017. Veileder: Garden som ressurs. Bygge- og anleggstiltak i og i tilknytning til landbruk – forholdet til plan etter plan- og bygningsloven: https://www.regjeringen.no/contentassets/fe55b11f67d84bc08672c87788a2df69/h-2401_garden-som-ressurs.pdf

Kulturvremojhtesh, ektievoete jìh demokratije

- Saetniesvoete- jìh liktemekommissjovne: <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2017-2018/sannhets-og-forsoningskommisjonen/>
- UNESCO jìh Vearteneaeerpiekonvensjovne: <https://www.riksantikvaren.no/arbeidsomrader/verdensarv/verdensarvkonvensjonen/>
- Norge i 1000 – år <https://norgeitusenaar.no>

Lissietjaalege: Nænnoestimmie fylhkendigkesne 15.12.2021

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

Saksprotokoll

Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 - 2023 - Forslag til endelig vedtak

Arkivsak-dok. 202141616
Saksbehandler Hilde Arna Tokle Yri

Saksgang	Møtedato	Saknr
Rådet for likestilling av mennesker med nedsatt funksjonsevne 2019 - 2023	22.11.2021	39/21
Eldrerådet 2019-2023	22.11.2021	57/21
Saemien raerie - Samisk råd	22.11.2021	29/21
Integreringsutvalget 2019-2023	22.11.2021	33/21
Hovedutvalg for næring 2019-2023	24.11.2021	102/21
Hovedutvalg for kultur 2019-2023	24.11.2021	65/21
Fylkesutvalget 2019-2023	30.11.2021	243/21
Ungdommens fylkesutvalg 2021	11.12.2021	65/21
Fylkesting 2019-2023	15.12.2021	129/21

Fylkesting 2019-2023 har behandlet saken i møte 15.12.2021 sak 129/21

Fylkestingets vedtak

I medhold av plan- og bygningsloven § 8-4 vedtar fylkestinget Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 – 2030 med vedlegget Mangfoldige Trøndelag og Handlingsprogram for 2022 – 2023.

Fylkestinget vil understreke at det samiske området også omfatter andre fylker og land, og at samarbeid på tvers av fylkes- og landegrenser er viktig. Det grenseoverskridende perspektivet må være med i implementeringen av dette planverket.

Fylkestinget vil påpeke at de sørsamiske kulturmiljøene og kulturminnene har et stort og underutnyttet potensial innenfor synliggjøring, formidling og kunnskapsutvikling, ikke minst til unge.

Fylkestinget vil understreke at det er viktig med økt kartlegging av samiske kulturminner og arkeologi, også utenfor de samiske forvaltningskommunene / språkutviklingskommunene.

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

Votering

Innstilling	Enstemmig vedtatt
-------------	-------------------

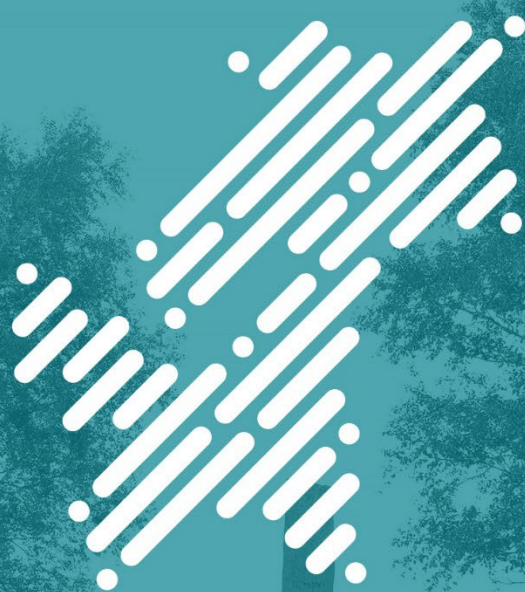
Fylkesutvalgets innstilling:

I medhold av plan- og bygningsloven § 8-4 vedtar fylkestinget Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 – 2030 med vedlegget Mangfoldige Trøndelag og Handlingsprogram for 2022 – 2023.

Fylkestinget vil understreke at det samiske området også omfatter andre fylker og land, og at samarbeid på tvers av fylkes- og landegrenser er viktig. Det grenseoverskridende perspektivet må være med i implementeringen av dette planverket.

Fylkestinget vil påpeke at de sørsamiske kulturmiljøene og kulturminnene har et stort og underutnytta potensiale innenfor synliggjøring, formidling og kunnskapsutvikling, ikke minst til unge.

Fylkestinget vil understreke at det er viktig med økt kartlegging av samiske kulturminner og arkeologi, også utenfor de samiske forvaltningskommunene / språkutviklingskommunene.

VI SKAPER HISTORIE